

ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΝΟΙΧΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Αστική, Ποινική και Διοικητική Δικαιοσύνη
Τρεις κλάδοι - Ένα ζητούμενο

ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ, 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2010

Η Κίνηση Πολιτών έχει διοργανώσει πολλές συζητήσεις για τη Δικαιοσύνη, με προτελευταία, πριν από ένα χρόνο, εκείνη με τίτλο: «Η απονομή της Δικαιοσύνης από τη σκοπιά του Πολίτη», που συντόνισε ο επίτιμος Πρόεδρος ΑΠ και μέλος του Δ.Σ. της Κίνησης Πολιτών **Στέφανος Μαθίας**, που έφυγε πρόσφατα από κοντά μας. Στη μνήμη του αφιερώθηκε η δημόσια συζήτηση της 18ης Φεβρουαρίου 2010 που διοργάνωσε η Κίνηση Πολιτών στο Μέγαρο Μουσικής στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Megaron Plus, με τίτλο:

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
Αστική, Ποινική και Διοικητική Δικαιοσύνη
Τρεις κλάδοι-Ένα ζητούμενο

Μίλησαν για το θέμα οι έξι κορυφαίοι Έλληνες παράγοντες της δικαιοδοτικής λειτουργίας, τόσο της Ελλάδας όσο και της Ευρώπης:

Παναγιώτης Πικραμμένος, Πρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας
Γιώργος Καλαμίδας, Πρόεδρος Αρείου Πάγου
Γιώργος Κούρτης, Πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου
Ιωάννης Τέντες, Εισαγγελέας Αρείου Πάγου
Βασίλειος Σκουρής, Πρόεδρος Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Χρήστος Ροζάκης, Αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Με τη διττή τους ιδιότητα, του δικαστή και του πολίτη, και με τη μεταξύ τους συζήτηση, οι εισηγητές ως κατ'εξοχήν αρμόδιοι, πρότειναν λύσεις πρακτικές και αποτελεσματικές, ώστε να ανακτήσει ο Πολίτης την εμπιστοσύνη που οφείλει, χρειάζεται και επιθυμεί να εναποθέτει στη Δικαιοσύνη.

Η ημερίδα έκλεισε με τις απαντήσεις στα γραπτά ερωτήματα του ακροατηρίου και με τις δευτερολογίες των εισηγητών.

Τον συντονισμό της εκδήλωσης είχε ο Αντιπρόεδρος της Κίνησης Πολιτών και Πρόεδρος του ΕΚΕΜΕ **κ. Νίκος Φραγκάκης**, ο οποίος μαζί με τον **κ. Σπύρο Φραγκούλη** Δ.Ν.Δικηγόρο και Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Κίνησης Πολιτών, στο τέλος της εκδήλωσης συνόψισαν τα συμπεράσματα της συζήτησης.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Θεόδωρος Παπαλεξόπουλος, <i>Πρόεδρος της Κίνησης Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία</i>	9
--	---

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Η Δικαιοσύνη και ο πολίτης. Νίκος Φραγκάκης, <i>Αντιπρόεδρος της Κίνησης Πολιτών και Πρόεδρος ΕΚΕΜΕ</i>	11
--	----

Ε Ι Σ Η Γ Η Σ Ε Ι Σ

Παναγιώτης Πικραμμένος, <i>Πρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας</i>	15
Γιώργος Καλαμίδας, <i>Πρόεδρος Αρείου Πάγου</i>	21
Γιώργος Κούρτης, <i>Πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου</i>	30
Ιωάννης Τέντες, <i>Εισαγγελέας Αρείου Πάγου</i>	35
Βασίλειος Σκουρής, <i>Πρόεδρος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης</i>	44
Χρήστος Ροζάκης, <i>Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου</i>	52

Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Η

Θέσεις και ερωτήσεις από το ακροατήριο	57
--	----

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Ε Σ

Οι εισηγητές συνοψίζουν	63
-------------------------------	----

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

Νίκος Φραγκάκης, <i>Αντιπρόεδρος της Κίνησης Πολιτών και Πρόεδρος ΕΚΕΜΕ</i>	68
Σπύρος Φραγκούλης, <i>Δ.Ν. Δικηγόρος - Μέλος Δ.Σ. της Κίνησης Πολιτών</i>	70
Συμπεράσματα - προτάσεις των εισηγητών της εκδήλωσης	72
Επιπλέον προτάσεις της Κίνησης Πολιτών	75

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Θεόδωρου Παπαλεξόπουλου

Προέδρου της Κίνησης Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία

Κοινή είναι η διαπίστωση ότι η χώρα μας βρίσκεται στην πιο κρίσιμη, ίσως, καμπή της σύγχρονης ιστορίας της. Οι θεσμοί δυσλειτουργούν, ο νόμος συχνά δεν εφαρμόζεται, οι πολιτικές δυνάμεις δυσκολεύονται να οδηγήσουν τη χώρα στον απαραίτητο εκσυγχρονισμό αλλά και η κοινωνία στο σύνολό της δεν εκτελεί το καθήκον της προς τον τόπο. Και πάνω από όλα αυτά, βρισκόμαστε τώρα αντιμέτωποι με πρωτοφανή οικονομική κρίση, εθνική και διεθνή.

Η αποψινή ωστόσο πρωτοβουλία αποβλέπει στη στήριξη των προσπαθειών για ποιοτική αναβάθμιση της απονομής της Δικαιοσύνης στη χώρα μας. Οφείλεται δε σε ομάδα ενεργοποιημένων πολιτών που δεν αρκούνται στις συνήθεις αρνητικές διαπιστώσεις αλλά θεωρούν χρέος τους να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες που στοχεύουν σε θεραπεία ή βελτίωση.

Έχουμε όλοι καθήκον να συμβάλλουμε όπου και όσο μπορούμε. Έχουμε όλοι **χρέος σποράς**. Ένα σπόρο ελπίζουμε, ως Κίνηση Πολιτών, να σπείρουμε απόψε και να ριζώσει.

Βασικό θεμέλιο της δημοκρατίας είναι η Δικαιοσύνη. Ως πολίτες, δεν κρίνουμε το περιεχόμενο των αποφάσεων. Σεβόμαστε τη Δικαιοσύνη.

Δεν μπορούμε ωστόσο να δεχθούμε το γεγονός ότι, παρά την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης κατά το Σύνταγμα, ο Νόμος οδηγεί την εκάστοτε Κυβέρνηση στο διορισμό των τριάντα περίπου ανώτατων δικαστών της χώρας και πιθανώς άλλων τόσων αντικαταστατών τους.

Δεν μπορούμε να δεχθούμε ότι τις τελευταίες δεκαετίες αυξάνει συνεχώς ο αριθμός των **τελεσίδικων** αποφάσεων των ανώτατων δικαστηρίων που **δεν** εκτελούνται.

Δεν μπορούμε να δεχθούμε τις αδικαιολόγητα μεγάλες καθυστερήσεις στην απονομή της Δικαιοσύνης – που ισοδυναμούν με αρνησιδικία.

Δεν μπορούμε να δεχθούμε ότι η απλή καθαρογραφή και υπογραφή των δικαστικών αποφάσεων απαιτούν τέσσερις, έξι ή δώδεκα μήνες, όταν στη Δύση απαιτούνται ισάριθμες ημέρες, αντί για μήνες.

* * *

Η ευχή μας απόψε απευθύνεται προς τους έξι ανώτατους δικαστές - τους οποίους ευχαριστούμε ειλικρινά για την παρουσία τους - να μπορέσουν όσο γίνεται να εκφράσουν συγκλίνουσες απόψεις πάνω στα θέματα απονομής Δικαιοσύνης που *οι ίδιοι* θα θέσουν, έτσι ώστε να καταστούν σαφή και πειστικά τόσο τα συμπεράσματα στα οποία θα οδηγηθούμε όσο και οι γενικότερες αποδοχής προτάσεις που ελπίζουμε να διατυπωθούν.

Επιθυμώ να τους ευχαριστήσω και πάλι για την προθυμία τους να συμβάλουν σ' αυτήν την πρωτοβουλία της Κίνησης Πολιτών και γενικότερα της ενεργοποιημένης κοινωνίας.

Η αποψινή εκδήλωση είναι αφιερωμένη στη μνήμη του αείμνηστου επίτιμου Προέδρου του Αρείου Πάγου Στέφανου Μαθθία. Μεγάλο μέρος του έργου που επετέλεσε η Κίνηση Πολιτών στον τομέα της Δικαιοσύνης οφείλεται σε εκείνον. Η Δικαιοσύνη ήταν πάντα στις πρώτες προτεραιότητές μας. Αλλά όταν συνειδητοποιήσαμε ότι χρειαζόμαστε βαθύτερη αντίληψη του θέματος, είχαμε τη μεγάλη τύχη και τιμή να δεχθεί ο Στέφανος Μαθθίας να μας συμπαρασταθεί. Είμαστε ευγνώμονες για την ανεκτίμητη προσφορά του. Και ευχαριστούμε και την Κα Μαθθία που δέχτηκε να παραστεί στην αποψινή εκδήλωση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗ

Νίκου Φραγκάκη

Αντιπροέδρου της Κίνησης Πολιτών και Προέδρου ΕΚΕΜΕ

Η Δικαιοσύνη και ο πολίτης

Ανοίγοντας τη συζήτηση, υποδεχόμαστε τους ομιλητές της σημερινής εκδήλωσης: έξι εξέχοντες πολίτες, τους επικεφαλής της διοικητικής, αστικής και ποινικής Δικαιοσύνης του τόπου μας και τους Έλληνες επικεφαλής των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων.

Περιμένουμε, εμείς οι απλοί πολίτες, ν' ακούσουμε από τους πολίτες-δικαστές τι μπορεί να γίνει, τι μπορούν και θέλουν οι ίδιοι να κάνουν για να ανήκει σύντομα στο παρελθόν αυτό που μόλις πριν από δυόμισι μήνες τόνισε ο υπουργός Δικαιοσύνης, Χ. Καστανίδης, απευθυνόμενος στη γενική συνέλευση της Ένωσης Εισαγγελέων: *«Το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης βρίσκεται σε κρίση και δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της κρίσης αυτής. Το πρώτο είναι η εδραιωμένη πεποίθηση στον πολίτη ότι ουσιαστικά στερείται δικαστικής προστασίας. Το δεύτερο, η αποτυπωμένη προσπάθεια χειραγώγησης της δικαστικής κρίσης κατά περιόδους, που έχει δημιουργήσει την εντύπωση στους δικαστές ότι δεν τους επιτρέπεται να κάνουν σωστά τη δουλειά τους, και στους πολίτες ότι κάποιο εμπόδιο ορθώνεται στην ορθή απονομή της Δικαιοσύνης»*¹. Και όσα έγραψε γνωστός εισαγγελέας Εφετών σε κυριακάτικη εφημερίδα πριν από λίγες μέρες: *«[Η] ελληνική Δικαιοσύνη βρίσκεται στο χειρότερο σημείο που ήταν ποτέ, με μακροχρόνια άλυτα προβλήματα. Καθυστέρηση στην εκδίκαση των υποθέσεων που αγγίζει πια τα όρια της αρνησιδικίας, σοβαρά προβλήματα στην απονομή της Δικαιοσύνης από αρκετούς δικαστικούς λειτουργούς που δεν*

1. «Αλλαγές στον τρόπο επιλογής στην ηγεσία της Δικαιοσύνης και στο νόμο περί ευθύνης υπουργών», *Το Βήμα του Δικηγόρου*, Δεκέμβριος 2009, σ. 14.

έχουν τα απαραίτητα προσόντα, υποβάθμιση των Δικηγορικών Συλλόγων που σε κάποιες περιπτώσεις αγγίζει την εξαθλίωση, προβλήματα υλικοτεχνικής υποδομής κλπ.»².

Η Κίνηση Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία έχει από χρόνια εγκύψει στα θέματα της Δικαιοσύνης και ιδίως στα προβλήματα ανεξαρτησίας και αποτελεσματικότητας, που και σήμερα θα είναι το επίκεντρο της συζήτησης: Το 1999, το 2001, το 2003 και πριν από ένα ακριβώς χρόνο, το 2009, διοργάνωσε δημόσιες συζητήσεις που στη συνέχεια αποτυπώθηκαν σε ειδικές εκδόσεις.

Και αυτή τη φορά η Κίνηση Πολιτών επεξεργάστηκε μια σειρά σημείων ευρύτερης κοινωνικής αποδοχής που έχει θέσει εγκαίρως υπόψη των εισηγητών, σε μια προσπάθεια εκ των προτέρων επίτευξης συναντίληψης ανάμεσα τους.

Πολλά από τα προτεινόμενα μέτρα χρειάζονται νομοθετικές ή και νομοθετικές ρυθμίσεις. Αρκετά, όμως, μπορούν άμεσα να εφαρμοστούν από το ίδιο το δικαστικό σώμα. Αυτά θέλουμε κυρίως να προβληθούν απόψε.

Τον λόγο έχουν κατά σειράν οι Πρόεδροι του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατά τη διάρκεια του διαλείμματος θα υποβληθούν γραπτές ερωτήσεις από το ακροατήριο, που στη συνέχεια θα απαντήσουν οι ομιλητές, οι οποίοι θα καταλήξουν συνοψίζοντας τις θέσεις τους. Ο συντονιστής και ο κ. Σπύρος Φραγκούλης θα κλείσουν τη συζήτηση με την επιγραμματική διατύπωση συμπερασμάτων.

2. Β. Φλωρίδη «Το αυτοδιοίκητο των δικαστηρίων μας», *Η Καθημερινή της Κυριακής*, 24 Ιανουαρίου 2010.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Παναγιώτης Πικραμμένος

Πρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας

Σας ευχαριστώ για την πρόσκλησή σας να συμμετάσχω στη σημερινή δημόσια συζήτηση. Η συζήτηση αυτή περιλαμβάνει διάφορες θεματικές ενότητες, επί των οποίων θα ήθελα να παρατηρήσω ειδικότερα τα ακόλουθα:

Δικαστική Ανεξαρτησία

1. Θεμελιώδες στοιχείο για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης είναι νομίζω, μεταξύ άλλων, το να έχει η ίδια τη δυνατότητα να διαχειρίζεται τους πόρους που είναι απαραίτητοι για τη λειτουργία της.

Γίνεται διεθνώς δεκτό ότι, ενώ η κατανομή των πόρων της Δικαιοσύνης γίνεται με τον προϋπολογισμό, η περαιτέρω κατανομή των προϋπολογισμών των δικαστηρίων και της λογοδοσίας για τα έξοδα από τη λειτουργία της Δικαιοσύνης πρέπει να ανήκει σε ένα ανεξάρτητο όργανο ή αρχή και όχι στη νομοθετική και εκτελεστική λειτουργία, ενδεχομένως δε ούτε στα ίδια τα όργανα της δικαιοδοτικής λειτουργίας. Είναι καλύτερα να επωμίζεται την ευθύνη για τη διαχείριση των οικονομικών του συνόλου της Δικαιοσύνης ένα ανεξάρτητο όργανο, διότι ενισχύεται η αρχή του αυτοδιοίκητου των δικαστηρίων αλλά και η ευθύνη τους, και τούτο συντελεί στην αύξηση της αποδοτικότητάς τους.

Η σταθερή και ισομερής χρηματοδότηση της Δικαιοσύνης συντελεί στην εγκαθίδρυση και διατήρηση ενός ανεξάρτητου και σταθερού συστήματος απονομής της. Η κατάρτιση ενός προϋπολογισμού για τη Δικαιοσύνη μετά από εκτίμηση και ανάλυση των αναγκών των διαφόρων δικαστηρίων και η διαχείρισή του από ένα ανεξάρτητο όργανο, θα απαλλάξει τους δικαστές από τον κίνδυνο άσκησης πιέσεων από την πολιτική εξουσία, που μπορούν να επηρεάσουν την καθημερινή τους εργασία, και θα ενισχύσει την ταχύτητα στην απονομή της Δικαιοσύνης.

2. Ως προς το ζήτημα της επιρροής της «αγοράς» στην απονομή της Δικαιοσύνης έχω να επισημάνω τα εξής: Αντιλαμβάνομαι ως επιρροή της «αγοράς» το γεγονός ότι τράπεζες, μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες αλλά και άλλες μεγάλες εμπορικές εταιρείες μπορεί, κατά την παρούσα χρονική συγκυρία, να έχουν μεγάλο αριθμό εκκρεμών υποθέσεων ενώπιον των δικαστηρίων. Στις παραπάνω υποθέσεις πρέπει να περιληφθεί και μεγάλος αριθμός υποθέσεων που προστέθηκαν τα τελευταία χρόνια και έχουν σχέση με την εν γένει λειτουργία της αγοράς, όπως είναι π.χ. οι υποθέσεις της κινητής τηλεφωνίας, του χρηματιστηρίου, του ανταγωνισμού, των φαρμάκων κ.λπ. Αυτής της μορφής οι υποθέσεις δημιουργούν, κατά την γνώμη μου, δύο ειδών προβλήματα. Το πρώτο είναι ότι απαιτούν ιδιαίτερα εξειδικευμένες και τεχνικές γνώσεις, ιδιαίτερη ευφυΐα και αντίληψη, δημιουργούν δε ιδιαίτερα ζητήματα στους συναδέλφους που τις αντιμετωπίζουν. Χρήσιμη θα ήταν η επιμόρφωση από τη Σχολή Δικαστών σε σχετικά θέματα. Το δεύτερο είναι ότι δημιουργούν ιδιαίτερες πιέσεις στο Δικαστήριο. Πιέσεις, οι οποίες δεν αφορούν μόνον στην ουσιαστική έκβαση της υποθέσεως, δεδομένου ότι συνδέονται έντονα και με μεγάλα ιδιωτικά συμφέροντα, κυρίως όμως με το δημόσιο συμφέρον, αλλά και πιέσεις συναρτώμενες με την ταχύτητα εκδικάσεώς τους. Η ταχύτης εκδικάσεως μιας τέτοιας υποθέσεως μπορεί να είναι λ.χ. καθοριστική για την χρηματοδότηση ή την πραγματοποίηση ενός μεγάλου έργου που ενδιαφέρει το κοινωνικό σύνολο. Τέτοιας μορφής υποθέσεις επιλύονται ως επί το πλείστον στο στάδιο των ασφαλιστικών μέτρων, διαδικασία κατά την οποία το δικαστήριο ακολουθεί πολύ ταχύτερους έναντι του συνήθους ρυθμούς. Ειδικά για τις υποθέσεις αυτές, λόγω του μεγάλου οικονομικού και κοινωνικού ενδιαφέροντός τους πρέπει, κατά την γνώμη μου, να αυξηθεί κατά πολύ το κόστος διαδικασίας, ώστε να καταστεί εφικτή η ακόμα γρηγορότερη απονομή της Δικαιοσύνης.

Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης

Δε θα αναφερθώ σε ζητήματα που αφορούν στο ανθρώπινο δυναμικό, τις υλικοτεχνικές υποδομές και τις οργανωτικές ατέλειες. Είναι γνωστά τα προβλήματα.

Ως προς το ζήτημα ενδεχόμενης ποιοτικής ανεπάρκειας ορισμένων δικαστών, παρατηρώ τα εξής:

α) η ίδρυση της Σχολής Δικαστών άλλαξε βέβαια ριζικά για το Συμβούλιο

της Επικρατείας τη δεξαμενή από την οποία αντλούνται οι υποψήφιοι, με τελικά θετικά αποτελέσματα.

β) σοβαρό πρόβλημα, το οποίο δεν αντιμετωπίζεται επαρκώς κατά την γνώμη μου, είναι η ψυχική υγεία του υποψηφίου αλλά και του διορισμένου δικαστικού λειτουργού. Η ψυχική υγεία πρέπει να ελέγχεται σε κάθε φάση της σταδιοδρομίας του.

γ) ως προς τον τρόπο προαγωγής των δικαστικών λειτουργών, θα ήθελα να παρατηρήσω ότι θεσπίζονται μεν στο νόμο κριτήρια, τα δικαστικά συμβούλια όμως ακολουθούν πολλές φορές κατά τις κρίσεις μία κακώς εννοούμενη, κατά την γνώμη μου, επιείκεια. Πρόβλημα είναι κατά την άποψή μου το γεγονός ότι η σύνθεση των δικαστικών συμβουλίων μεταβάλλεται κάθε έτος και με τον τρόπο αυτό δεν υπάρχει ενιαίο μέτρο κρίσεως.

δ) ως προς το ζήτημα της καθυστέρησης των αποφάσεων θα ήθελα να παρατηρήσω ότι ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν έχει τη δυνατότητα να ασκήσει πειθαρχική δίωξη στους δικαστές εκείνους που καθυστερούν ανεπίτρεπτα την έκδοση αποφάσεων.

Ως προς το ζήτημα της καθυστέρησης απονομής της Δικαιοσύνης θα ήθελα να κάνω τρεις γενικές παρατηρήσεις:

1. η ύπαρξη παρωχημένων διαδικασιών, οι οποίες δεν έχουν εκσυγχρονιστεί. Το ζήτημα αυτό αντιμετωπίστηκε από τις Επιτροπές που συστήθηκαν για την επιτάχυνση απονομής Δικαιοσύνης, οι οποίες έχουν ήδη καταλήξει σε συγκεκριμένα πορίσματα και προτάσεις.

2. η ύπαρξη τριών διαφορετικών εννόμων τάξεων. Ο δικαστής έχει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα από την άποψη της εθνικής νομοθεσίας, από την άποψη της κοινοτικής νομοθεσίας και από την άποψη της ευρωπαϊκής συμβάσεως για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στα ζητήματα αυτά οι διαφορετικές έννομες τάξεις δίνουν πολλές φορές αντικρουόμενες λύσεις, οι οποίες πρέπει να εναρμονισθούν, άλλως να ερωτηθούν τα ευρωπαϊκά δικαστήρια (θα αναφερθώ αργότερα σε σχετικά παραδείγματα).

3. το γεγονός ότι η απονομή της Δικαιοσύνης έχει πάρα πολύ χαμηλό κόστος, πράγμα το οποίο ενθαρρύνει την άσκηση προπετών και αβασίμων ενδίκων μέσων. Είναι άποψή μου ότι πρέπει να αυξηθεί το κόστος προσφυγής στα δικαστήρια, ιδιαίτερα δε σε ορισμένες ειδικές διαδικασίες, όπως ήδη παρατήρησα παραπάνω. Επίσης δε, πρέπει να υπάρχει δυνατότης επιβολής μεγάλης δικαστικής δαπάνης σε περίπτωση ασκήσεως εντελώς αβασίμων

ενδίκων μέσων. Συναφές είναι και το ζήτημα της ασκήσεως από το Δημόσιο εκατοντάδων αιτήσεων αναιρέσεως για θέματα, τα οποία έχουν ήδη επιλυθεί.

Δίκαιη δίκη

Το Συμβούλιο της Επικρατείας γνωρίζει τις διεθνείς συμβατικές υποχρεώσεις της Ελλάδος και βεβαίως κατανοεί τη σημασία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης. Για το λόγο αυτό εφαρμόζει, και μάλιστα αυτεπαγγέλτως, σε όλους τους διαδίκους τις διατάξεις της ΕΣΔΑ, έτσι όπως αυτές έχουν ερμηνευθεί τόσο από το ίδιο όσο και από το Δικαστήριο του Στρασβούργου (βλ. σχετικά τεχνική τμημάτων). Σε περίπτωση δε που το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δώσει σε κάποια διάταξη της Σύμβασης διαφορετική ερμηνεία από αυτήν που έχει δώσει το Συμβούλιο της Επικρατείας, το τελευταίο προσαρμόζει αναλόγως τη νομολογία του. Συνεπώς, δεν υφίσταται λόγος θέσπισης διατάξεως σχετικά με την υποχρέωση τήρησης του ερμηνευτικού δεδικασμένου που απορρέει από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, η οποία, άλλωστε, υποχρέωση πρέπει να θεωρηθεί ότι πηγάζει απευθείας από τη Σύμβαση (άρθρο 46 της ΕΣΔΑ). Αντιστοίχως, είναι ιδιαιτέρως προβληματική η θέσπιση ενδίκου βοηθήματος για αποζημίωση από δικαστικές αποφάσεις οι οποίες παραβιάζουν τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, αφού τα Δικαστήρια έχουν κατά το ελληνικό Σύνταγμα την αρμοδιότητα να ερμηνεύουν κυριαρχικά τις διεθνείς συμβάσεις, η ερμηνεία δε αυτή δεν είναι δυνατόν να υπαχθεί σε περαιτέρω έλεγχο από εθνικό δικαστήριο, ο οποίος θα ισοδυναμούσε με τη θέσπιση ενός νέου ενδίκου μέσου κατά μιας αμετάκλητης δικαστικής αποφάσεως. Τέλος, ως προς την εφαρμογή του Χάρτη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την υπεροχή των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου έναντι του εθνικού, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας σέβεται και εφαρμόζει τόσο το Χάρτη όσο και τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου ως προς την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και φροντίζει με την αποστολή προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΚ να εναρμονίζει το εθνικό δίκαιο με το ενωσιακό, αποφεύγοντας προβληματικές και δυσεπίλυτες συγκρούσεις.

Η ύπαρξη όμως τριών διαφορετικών εννόμων τάξεων και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μπορούν να

δημιουργήσουν μια σειρά δισεπίλυτων προβλημάτων. Θα αναφέρω μερικά παραδείγματα:

1. Τι θα πρέπει να κάνουν τα εθνικά δικαστήρια σε περίπτωση που εκδοθούν διαφορετικές αποφάσεις από το ΔΕΚ και το Δικαστήριο του Στρασβούργου σχετικά με παρεμφερές ζήτημα.

2. Περίπτωση που το ΑΕΔ κρίνει ρύθμιση ως μη αντιβαίνουσα στο Σύνταγμα, ακολούθως δε εκδοθεί απόφαση από το Δικαστήριο του Στρασβούργου, με την οποία η ίδια ρύθμιση κρίνεται ως αντίθετη προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση. Τι πρέπει να πράξει ο εθνικός δικαστής, ο οποίος έχει την υποχρέωση να συμμορφωθεί προς την απόφαση του ΑΕΔ;

3. πολύ σημαντικό πρόβλημα δημιουργείται από τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου στο ζήτημα της επιβολής διοικητικών κυρώσεων. Πράγματι, το Δικαστήριο του Στρασβούργου εφαρμόζοντας την αρχή *non bis in idem*, έκρινε ότι δεν μπορεί για τα ίδια πραγματικά περιστατικά να επιβληθεί από διαφορετικά δικαστήρια ποινή και διοικητική κύρωση. Έτσι όμως τινάζεται στον αέρα το σύστημα επιβολής κυρώσεων που προβλέπεται π.χ. από τον ελληνικό τελωνειακό κώδικα, με αποτέλεσμα αναρίθμητα πρόστιμα τα οποία έχουν επιβληθεί να μην μπορούν να εισπραχθούν και να επιβραβεύονται με τον τρόπο αυτό, έστω και έμμεσα, οι λαθρέμποροι. Το ίδιο μεγάλο πρόβλημα φαίνεται να υπάρχει και με τις διοικητικές κυρώσεις –πρόστιμα που επιβάλλονται από τις ανεξάρτητες αρχές (π.χ. ΑΠΔΠΧ, ΑΔΑΕ, ΕΕΤΤ κ.λπ.). Οι Αρχές αυτές δεν φαίνεται να πληρούν τις εγγυήσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ π.χ. δημοσιότητα συνεδριάσεων, τρόπος δημοσίευσης αποφάσεων κ.λπ., ενώ, το Συμβούλιο της Επικρατείας που δικάζει το ένδικο μέσο της αιτήσεως ακυρώσεως που προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία κατά των πράξεων των Αρχών, δεν αποτελεί δικαστικό όργανο πλήρους δικαιοδοσίας, κατά το άρθρο 6 που προαναφέρθηκε και συνεπώς, δεν πληρούνται οι εγγυήσεις που απαιτούνται από τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Τα ανακύπτοντα προβλήματα είναι νομίζω προφανή.

Όσα ελέχθησαν πιο πάνω, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρέπει να καθιερωθεί η δυνατότης θεσμικού διαλόγου μεταξύ των δικαστηρίων των διαφόρων εννόμων τάξεων. Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξαν και οι εκπρόσωποι όλων των ευρωπαϊκών χωρών κατά την πρόσφατη συνάντηση με την ευκαιρία της πανηγυρικής συνεδριάσεως του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Πιστεύω σχετικά ότι ο θεσμός του προδικαστικού ερωτήματος, που λειτουργεί με μεγά-

λη επιτυχία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα μπορούσε να αποτελέσει την έμπνευση για τη δημιουργία θεσμικών διαύλων επικοινωνίας μεταξύ του Δικαστηρίου του Στρασβούργου και των Εθνικών Δικαστηρίων έτσι ώστε να διαπιστώνονται και να αντιμετωπίζονται εκ των προτέρων τα προβλήματα που πιθανώς να προκύψουν από την εφαρμογή των διατάξεων της ΕΣΔΑ και της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στις εθνικές έννομες τάξεις.

Γιώργος Καλαμίδας

Πρόεδρος Αρείου Πάγου

Χαιρετίζω την πρωτοβουλία της Κίνησης Πολιτών για μια Ανοιχτή Κοινωνία. Συζητήσεις όπως η σημερινή με τους επικεφαλής της Δικαιοσύνης δεν μπορεί παρά να έχουν ευεργετικά αποτελέσματα, αφού με τέτοιες συζητήσεις μπορεί να επιτευχθεί σύγκλιση απόψεων μεταξύ των μετεχόντων κορυφαίων παραγόντων της Δικαιοσύνης στη χώρα μας σε σοβαρά θέματα, σχέση έχοντα με τους όρους και τις συνθήκες απονομής της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα. Εισέρχομαι αμέσως στα επί μέρους θέματα της σημερινής συζήτησης.

Ανεξαρτησία των δικαστών. Το θεσμικό πλαίσιο (σύνταγμα, άρθρα 87 επ. και ο Κ.Ο.Δ.Κ.Δ.Δ.), σύμφωνα με τα οποία οι προαγωγές, μεταθέσεις κ.λ.π. των δικαστικών λειτουργών αποφασίζονται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, η επιθεώρηση δικαστών και εισαγγελέων (από την οποία εξαρτάται η εν γένει υπηρεσιακή τους εξέλιξη) γίνεται από δικαστές και εισαγγελείς. Η πειθαρχική δικαιοδοσία επ' αυτών (δικαστών και εισαγγελέων) ασκείται από πειθαρχικά συμβούλια συγκείμενα από δικαστές και εισαγγελείς) και εξασφαλίζει την λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών. Από εκεί και πέρα, είναι θέμα προσωπικό του κάθε δικαστή να έχει το απαιτούμενο σθένος και να μην υποκύπτει στις κάθε είδους τυχόν προσπάθειες επηρεασμού του. Για να μη γίνει παρανόηση, αυτά που λέω είναι θεωρητικά. Δεν έχω υπόψη μου κάποια συγκεκριμένη περίπτωση δικαστή που να έγινε απόπειρα επηρεασμού του και πολύ περισσότερο ότι υπέκυψε σε αυτή. Εγώ είμαι 38 χρόνια δικαστής, έχω χειρισθεί πολιτικές υποθέσεις με μεγάλα αντικείμενα και έχω δικάσει σοβαρότατες ποινικές υποθέσεις και ποτέ δεν έγινε απόπειρα επηρεασμού μου από κανένα. Με λίγα λόγια, αν ο δικαστής δικάζει με γνώμονες το Σύνταγμα, τους νόμους και τη συνείδηση του δεν έχει να φοβάται τίποτε και κανένα, με επιφύλαξη βέβαια αυτά που δέχεται στις αποφάσεις του να μην υπερβαίνουν τα ακραία όρια της λογικής, οπότε να ελεγχθεί πειθαρχικά.

Ίση μεταχείριση όλων των διαδίκων από τα δικαστήρια, όχι προνόμια

Είμαι υπέρ της ίσης μεταχείρισης όλων των διαδίκων από τα δικαστήρια. Δεν μπορώ να υπεισέλθω σε λεπτομέρειες, διότι μερικές από τις σχετικές υποθέσεις μπορεί να έλθουν στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, στην οποία προεδρεύω, μπορώ όμως να σημειώσω τα ακόλουθα 1) Ως προς το θέμα του τόκου υπερημερίας οφειλόμενων ποσών από Ν.Π.Δ.Δ., όπου υπάρχει διάσταση μεταξύ της Ολομέλειας του Α.Π. (απόφαση 3/2006), που έκρινε ότι η σχετική διάταξη του άρθρου 7 παρ.2 του Ν.Δ. 496/1974 εισάγει επιτρεπτή εξαίρεση υπέρ των Ν.Π.Δ.Δ., η οποία υπαγορεύεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος. Εξαίρεση που δε βρίσκεται σε αντίθεση με τα άρθρα 4 και 20 του Συντάγματος, ως και το άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ και τις διατάξεις του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου της ίδιας σύμβασης, και του ΣτΕ (απόφαση 781/2009) που έκρινε ότι ανεξαρτήτως συνταγματικότητας της άνω διάταξης του άρθρου 7 παρ.2 του Ν.Δ. 496/1974, υπάρχει παραβίαση του άρθρου 1 του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, εφόσον δεν υπάρχει λόγος που να δικαιολογεί το επίμαχο προνόμιο υπέρ των Ν.Π.Δ.Δ. Η απόφαση αυτή του ΣτΕ στηρίχτηκε εν μέρει στην απόφαση της 22-5-2008 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (υπόθεση Μειδάνης κατά Δημοσίου) που έκρινε ομόφωνα ότι τόσο η επίμαχη ρύθμιση του άρθρου 7 παρ. 2 του Ν.Δ. 496/1974, όσο και η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου (3/2006) παραβίασαν το δικαίωμα προσφεύγοντος στην περιουσία, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 1 του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Κατά το άρθρο 11 του Κ.Δ., 26-6/10-7-1944 “περί κώδικος των νόμων περί δικών του δημοσίου”, ουδεμία απολύτως τρέχει κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών προθεσμία εις βάρος του Δημοσίου. Η άνω εξαίρεση θεσμοθετήθηκε επειδή κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών το προσωπικό του Ν.Σ.Κ. ευρίσκεται σε άδεια, γεγονός που καθιστά δυσχερή την επιμέλεια των υποθέσεων του Δημοσίου. Η ρύθμιση αυτή θεωρήθηκε συνταγματική (Ολομ. ΣτΕ 2156/1998). Άλλη απόφαση του ΣτΕ (ΣτΕ 692/1993) δέχεται ότι η διάφορη μεταχείριση του Δημοσίου είναι αντίθετη προς την αρχή της ισότητας για αυτό και η ρύθμιση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ισχυρή. Το άρθρο 10 του ίδιου ως άνω κ.δ. αναφέρει ότι οι πάσης φύσεως νόμιμες και δικαστικές προθεσμίες, που ορίζονται βραχύτερες των 30 ημερών είναι για το Δημόσιο διαρκείας 30

ημερών. Η γνώμη μου για όλα αυτά είναι ότι, στο πεδίο της πολιτικής δίκης, εφόσον υπάρχει το άρθρο 147 παρ. 7 του Κ.Πολ.Δ., κατά το οποίο το διάστημα από 1 έως 31 Αυγούστου δεν υπολογίζεται για τις αναφερόμενες προθεσμίες, αυτό αρκεί και για το Δημόσιο και ουδεμία άλλη παρέκκλιση υπέρ αυτού δικαιολογείται.

Ποινική ευθύνη Υπουργών και Υφυπουργών

Σε συζήτηση που έγινε στην Παλαιά Βουλή στις 14-1-2010, την οποία διοργάνωσε η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων και το Πανεπιστήμιο Θράκης και στην οποία μετείχαν Υπουργός (ο κ. Λοβέρδος) και βουλευτές όλων των κομμάτων (Παναγιωτόπουλος, Βορίδης, Κανέλλη, Κουβέλης), οι διαπιστώσεις σχετικά με το άνω θέμα ήταν οι ακόλουθες:

1) πρέπει, για λόγους που δεν είναι του παρόντος να αναλυθούν, να διατηρηθεί το ειδικό καθεστώς δίωξης των Υπουργών και Υφυπουργών.

2) πρέπει να υπάρχει ένα δικαστικό όργανο (ελέχθη για δύο Αρεοπαγίτες και έναν Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, οριζόμενους κάθε έτος με κλήρωση) που θα εξετάζει τα σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού στοιχεία και αν κρίνει ότι από αυτά προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις, θα διαβιβάζει τη δικογραφία στη Βουλή. Στη συνέχεια θα γίνονται όλες οι περαιτέρω διαδικασίες, όπως προβλέπονται στο Σύνταγμα, μέχρι να φθάσει η υπόθεση στο Ειδικό Δικαστήριο ή να εκδοθεί απαλλακτικό βούλευμα.

3) πρέπει να τροποποιηθεί η παρ. 3β του άρθρου 86 του Συντάγματος, που εξαλείφει το αξιόποινο μετά το πέρας της δεύτερης τακτικής συνόδου της βουλευτικής περιόδου που αρχίζει μετά την τέλεση της πράξης.

4) πρέπει να επιμηκυνθεί ο οριζόμενος χρόνος της παραγραφής των πέντε ετών για τα κακουργήματα και πλημμελήματα των Υπουργών ή Υφυπουργών.

Αποτελεσματικότητα απονομής της Δικαιοσύνης

Είναι γνωστό σε όλους ότι, ενώ η πολιτική και ποινική Δικαιοσύνη απονέμονται, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, σωστά, υπάρχει το πρόβλημα της καθυστέρησης στην απονομή της. Υπάρχει σημαντική καθυστέρηση προσδιορισμού στις πολιτικές υποθέσεις, ενώ οι σοβαρές ποινικές υποθέσεις εκδικάζονται και εκδίδεται τελεσίδικη ή αμετάκλητη απόφαση στα όρια της παραγραφής τους. Συσσωρευμένα προβλήματα και δυσλειτουργίες πολλών ετών, που δεν είναι του παρόντος να αναλυθούν, δημιούργησαν τη σημερινή

κατάσταση. Αναφέρω ορισμένα από τα προβλήματα που υπάρχουν σήμερα, τα οποία συντηρούν και εντείνουν το πρόβλημα.

1) Κενές θέσεις δικαστών-εισαγγελέων. Ανέρχονται σήμερα σε 138. Στα κενά αυτά πρέπει να συνυπολογισθούν και 100 ουσιαστικά κενά δικαστών-εισαγγελέων που έχουν άδειες κυήσεως-ανατροφής τέκνου. Δηλαδή τα πραγματικά κενά είναι 239. Εφόσον η πολιτεία θεσμοθέτησε το θεσμό των άνω αδειών πρέπει να προβλέπει την κάλυψη των εντεύθεν κενών. Υπάρχουν Πρωτοδικεία στην περιφέρεια όπου, επί τριών ή τεσσάρων οργανικών θέσεων Πρωτοδικών, η μία ή δύο θέσεις είναι κενές λόγω των άνω αδειών. Αντιλαμβάνεσθε ότι δεν μπορεί να λειτουργήσει έτσι εύρυθμα ένα δικαστήριο. Γίνομαι δέκτης αιτήσεων να γνωμοδοτήσω για απόσπαση δικαστών. Όμως η απόσπαση είναι δίκικο μαχαίρι. Διότι στην προσπάθεια να λυθεί προσωρινά ένα πρόβλημα, δημιουργείται ένα άλλο στο δικαστήριο από το οποίο γίνεται απόσπαση δικαστού ή εισαγγελέα.

2) Υπάρχει οξύτατο πρόβλημα με τους Ειρηνοδίκες. Έχει να γίνει σχετικός διαγωνισμός από το 1997. Τα υπάρχοντα κενά είναι 42, με αυτούς δε που θα αποχωρήσουν στο τέλος του παρόντος δικαστικού έτους, θα υπερβούν τα 50. Σημειώστε ότι, αν γίνει αύξηση της καθ' ύλην αρμοδιότητας του Ειρηνοδικείου λόγω ποσού και με τους υπό ψήφιση νόμους για τους δανειολήπτες, που προβλέπει ότι τα Ειρηνοδικεία θα επιλαμβάνονται των σχετικών διαφορών, η κατάσταση στα Ειρηνοδικεία θα γίνει απελπιστική. Υπάρχουν πολλές κενές θέσεις δικαστικών υπαλλήλων, στο Πρωτοδικείο Αθηνών τα κενά υπαλλήλων ανέρχονται σε 222 και υπερβαίνουν το 25% του συνόλου των υπαλλήλων. Στο Εφετείο Αθηνών τα κενά υπερβαίνουν τα 30. Πρέπει ο υπό εξέλιξη σχετικός διαγωνισμός να τελειώσει το ταχύτερο και να προσληφθούν διπλάσιοι των προβλεπόμενων υπαλλήλων.

3) Η υλικοτεχνική υποδομή (μηχανοργάνωση, κ.λ.π.) στα περισσότερα δικαστήρια και Εισαγγελίες δεν είναι ικανοποιητική.

4) Πρόβλημα, κατά τη γνώμη μου, είναι το ωράριο των ποινικών δικαστηρίων. Αν επεκταθεί, κατόπιν συνεννοήσεως του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τους εκπροσώπους των δικηγόρων και των δικαστικών υπαλλήλων, που θα πρέπει να αμείβονται με την υπερωριακή τους εργασία, έστω μία ή δύο ώρες, αυτό θα είναι πολύ ωφέλιμο.

5) Τέλος, το πρόβλημα επιτείνεται και από τον πρωτοφανή αριθμό των υποβαλλόμενων κατ' έτος σε όλη την Ελλάδα και κυρίως στην Εισαγγελία

Αθηνών μηνύσεων, που οφείλεται στην έμφυτη δικομανία των Ελλήνων και σε άλλους παράγοντες, που δεν είναι του παρόντος να αναλυθούν. Στη συνέλευση της Ένωσης Εισαγγελέων άκουσα από τον Πρόεδρό της κ. Μπάγια να λέει ότι εφέτος στην Εισαγγελία Αθηνών ο αριθμός των μηνύσεων θα ανέλθει σε 300.000 και από αυτές μικρός αριθμός (περίπου το 10%) θα έπρεπε να είχαν εισαχθεί και να απασχολούν την εισαγγελία. Τελείως επιγραμματικά, κατά τη γνώμη μου, πρέπει να γίνουν τα ακόλουθα για τον περιορισμό των φαινομένων βραδύτητας στην απονομή της πολιτικής και ποινικής Δικαιοσύνης:

1) Να καλυφθούν αμέσως όλα τα υπάρχοντα κενά δικαστών Ειρηνοδικών-εισαγγελέων-δικαστικών υπαλλήλων. Επί 2962 δικαστών τα πραγματικά κενά ανέρχονται σε 280, περίπου 10% του συνόλου των οργανικών θέσεων. Αντιλαμβάνομαι τα δημοσιονομικά προβλήματα, αλλά για τη βελτίωση της απονομής της Δικαιοσύνης πρέπει να γίνει. Σημειώνω ότι ο τελευταίος διαγωνισμός έγινε για 38 μόνο θέσεις. Πέτυχαν πολύ περισσότεροι και νομίζω ότι ήταν ευκαιρία να προσληφθούν τουλάχιστον άλλοι τόσοι.

2) Να τροποποιηθεί ο Κ.Πολ.Δ., με τις επιτυχείς βελτιώσεις που προβλέπονται στο σχέδιο της επιτροπής, ιδιαίτερα ως προς την εξωδικαστική επίλυση των διαφορών και τη διαμεσολάβηση τρίτου κοινής αποδοχής.

3) Πλήρης μηχανοργάνωση των δικαστηρίων και εισαγγελιών της χώρας. Οι εισαγγελείς να εντείνουν τις προσπάθειες τους και να εφαρμόζουν συχνότερα τα άρθρα 43 και 47 του Κ.Ποιν.Δ., αρχειοθετώντας μηνύσεις ή αναφορές και απορρίπτοντας τις εγκλήσεις.

4) Όταν δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις στα πλημμελήματα αρμοδιότητας τριμελούς να γίνονται απαλλακτικές προτάσεις και η υπόθεση να περατούται με την έκδοση απαλλακτικών βουλευμάτων, ώστε να μη γεμίζουν τα πινάκια με υποθέσεις που δεν πρέπει.

5) Να παραταθεί το ωράριο των ποινικών δικαστηρίων μία ή δύο ώρες με τις προϋποθέσεις που είπα (συναίνεση των ανωτέρω και καταβολή των υπερωριών).

6) Να εξετασθεί και πάλι το 349 του Κ.Ποιν. Δ., που προβλέπει άνετα πάνω από τρεις αναβολές.

7) Να αποποινικοποιηθούν ήσσονος σημασίας αδικήματα και να τιμωρούνται με διοικητικές ποινές.

8) Να ιδρυθεί επί τέλους δικαστική αστυνομία με τις σχετικές αρμοδιότητες υπαγόμενη στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Να γίνουν τα Εφετεία για τα

οποία υπάρχει θετική γνωμοδότηση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Να διασπαστεί το Πρωτοδικείο Αθηνών. Γνωρίζω ότι υπάρχουν αντιδράσεις αλλά νομίζω ότι πρέπει να γίνει.

Τέλος, πρέπει να εκσυγχρονισθεί το δίκαιο της επιθεώρησης και να παρακολουθείται πληρέστερα το έργο των δικαστών και των εισαγγελέων από τους επιθεωρητές. Αν γίνουν τα περισσότερα από όσα προανέφερα, πιστεύω ότι θα περιορισθεί κατά ένα ποσοστό το φαινόμενο της βραδύτητας στην απονομή της πολιτικής και ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα και έτσι η απονομή της Δικαιοσύνης θα καταστεί αποτελεσματική.

Δεν προσδοκούμε ούτε μπορεί να γίνουν θαύματα σε μικρό χρονικό διάστημα. Βελτίωση όμως μπορεί να γίνει. Θέλω να τονίσω ότι ευάριθμοι δικαστές αμαυρώνουν την εικόνα της Δικαιοσύνης. Ενώ, δηλαδή, μεγάλη πλειοψηφία των δικαστών εργάζονται υπό αντίξοες συνθήκες και δεν γνωρίζουν γιορτές, αργίες, Σάββατα, Κυριακές, νύκτες κ.λ.π. και επιτελούν άψογα τα καθήκοντα τους, υπάρχει μία πολύ μικρή μειοψηφία που δημιουργεί εσφαλμένη εντύπωση και αντανακλά σε όλο το σώμα.

Τρόπος επιλογής ηγεσίας της Δικαιοσύνης

Ενόψει του ότι υπάρχει νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης για το θέμα αυτό, δεν μπορώ για λόγους προφανείς να εκφέρω δημόσια τις απόψεις μου. Η Ολομέλεια Αρείου Πάγου πρόσφατα έκρινε Συνταγματική τη ρύθμιση του νομοσχεδίου που αφορά τη γνωμοδοτική παρεμβολή της διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής. Προσοχή θέλει το θέμα της προβλεπόμενης ακρόασης των υποψηφίων.

Αυτοδιοίκηση των δικαστηρίων

Είμαι υπέρ του αυτοδιοίκητου των δικαστηρίων. Έχω επιφύλαξη αν το Πρωτοδικείο Αθηνών (μια υπηρεσία-μαμούθ) μπορεί να διοικηθεί από Πρόεδρο Πρωτοδικών και δύο Πρωτοδίκες. Μπορεί να επιλέγεται ο Πρόεδρος του Συμβουλίου του Πρωτοδικείου Αθηνών από την Ολομέλεια του Εφετείου, να είναι δε Εφέτης ή Πρόεδρος Εφετών. Η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου προσφάτως αποφάνθηκε ότι οι Πρόεδροι των Τριμελών Συμβουλίων Διοίκησης πρέπει να είναι δικαστές ανώτερου βαθμού και να επιλέγονται από την Ολομέλεια του αμέσως ανώτερου Δικαστηρίου. Τα μέλη των Συμβουλίων να εκλέγονται από την οικεία Ολομέλεια του Δικαστηρίου.

Ως προς την ποιοτική επάρκεια – ανεπάρκεια ορισμένων δικαστών, και τον τρόπο επιλογής τους, από καταβολής του Ελληνικού Κράτους ο ίδιος τρόπος επιλογής των δικαστών υπάρχει: Εξετάσεις γραπτές και ακολούθως προφορικές. Δεν νομίζω ότι μπορεί να υπάρξει άλλος τρόπος επιλογής. Ο τελευταίος νόμος περί δικαστικών λειτουργιών αύξησε τα προσόντα των υποψηφίων δικαστών. Αυτό είναι θετικό. Εκείνο που, κατά τη γνώμη μου, λείπει από μερικούς δικαστές είναι το καλώς εννοούμενο «μεράκι» για την εκπλήρωση της υψηλής αποστολής τους. Μερικοί που μπαίνουν στο Σώμα, ίσως να μην είναι τόσο εύστροφοι. Αυτό συμβαίνει και οι εξεταστές πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους, ώστε να επιλέγουν τους πράγματι αξιότερους, δηλαδή αυτούς που θα μπορούν να ανταποκριθούν στις πολλές απαιτήσεις του σύγχρονου δικαστή.

Στην πολιτική δίκη δεν υπάρχει μικρή ή μεγάλη καθυστέρηση προσδιορισμού εκδίκασης των υποθέσεων. Όταν, όμως, συζητείται μία υπόθεση εκδίδεται σε εύλογο χρόνο η απόφαση, εκτός αν συμβεί ο διάδικος να «πέσει» σε δικαστή που καθυστερεί. Μετά από όσα έγιναν τα τελευταία χρόνια (απόλυση πολλών δικαστών με το άρθρο 60 του ΚΟΔΚΔΛ, νόμος περί εθελουσίας εξόδου) δεν υπάρχουν ευτυχώς πολλοί δικαστές που καθυστερούν τη δημοσίευση αποφάσεων. Τις περιπτώσεις των δικαστών αυτών αντιμετωπίζουμε με τις ισχύουσες θεσμικές διατάξεις, που φθάνουν μέχρι την οριστική παύση, κατά το άνω άρθρο 60 του ΚΟΔΚΔΛ.

Κατά τη γνώμη μου, μπορεί να αυξηθεί το ποσό των μικροδιαφορών, οι επί των οποίων αποφάσεις δεν υπόκεινται σε έφεση (είναι ανέκκλητες). Για τις अपαράδεκτες αναιρέσεις να εφαρμόζεται το άρθρο 571 ΚΠολΔ, δηλαδή το προβλεπόμενο Συμβούλιο να απορρίπτει τις αιτήσεις αυτές και ο διάδικος που θέλει να τις επαναφέρει να υποβάλει αίτηση και να καταβάλει το σχετικό παράβολο.

Δικαστικές διακοπές

Ο θεσμός των διακοπών υπάρχει από το 1851 (ΡΠΑ/1851). Οι δικαστές χρησιμοποιούν μέρος των διακοπών αυτών, για να βγάλουν την εκκρεμότητα του δικαστικού έτους. Το διάστημα των πραγματικών διακοπών είναι μικρό και δεν έχει σχέση με το διάστημα των 2,5 μηνών που θεωρητικά είναι οι δικαστικές διακοπές. Κατά τη γνώμη μου λοιπόν δεν πρέπει να μεταβληθεί τίποτε στο θεσμό αυτό.

Διαιτησία

Ως γνωστόν, η Διαιτησία, ως τρόπος επίλυσης διαφορών, επιλέγεται από λίγους διαδίκους, που θέλουν να αποφύγουν την πολύχρονη δικαστική διαδικασία, κυρίως σε μεγάλες και σοβαρές υποθέσεις. Κατά τη γνώμη μου, οι πολίτες δεν είναι έτοιμοι ώστε να τη δεχθούν και να χρησιμοποιείται η διαιτησία σε ευρεία κλίμακα. Εκείνο που κυρίως μπορεί να αποσυμφορήσει τα δικαστήρια είναι η εξωδικαστική επίλυση διαφορών και η διαμεσολάβηση, που πρέπει να θεσμοθετηθούν με τρόπο ώστε να χρησιμοποιείται σε ποσοστά πολύ υψηλότερα από τα τρέχοντα, που ανέρχονται μόνο σε 2%. Το τελευταίο σχέδιο τροποποίησης του ΚΠολΔ θεσμοθετεί σωστά και με πληρότητα την εξωδικαστική επίλυση διαφορών και τη διαμεσολάβηση, ώστε αν ψηφιστεί και εφαρμοστεί ευλόγως πρέπει να αναμένεται αύξηση των υποθέσεων που θα επιλύονται εξωδικαστικά.

Αγωγή κακοδικίας

Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο (Νόμος 693/77) όπως τροποποιήθηκε, κατά το οποίο «Οι δικαστικοί λειτουργοί ευθύνονται κατά την ενάσκηση των αναγόμενων εις την δικαστικήν λειτουργίαν καθηκόντων τους μόνον ένεκα δόλου, βαρείας αμέλειας ή αρνησιδικίας, εφόσον εκ τούτου προέκυψε ζημία εις τον ενάγοντα», νομίζω ότι είναι επαρκές. Πράγματι, αν προέκυψε σε κάποιον ζημία οφειλόμενη σε δόλο, βαρεία αμέλεια ή αρνησιδικία του δικαστή, τότε ο τελευταίος ευθύνεται. Κατά τη γνώμη μου, ο θεσμός της αγωγής κακοδικίας δεν πρέπει να καταστεί δαμόκλειος σπάθη για τους δικαστές. Λάθη ή εσφαλμένες αποφάσεις ίσως να οφείλονται σε πλημμελή εκτίμηση των αποδείξεων, σε ανεπάρκεια του δικαστή, όχι όμως σε άλλους παράγοντες, που μπορεί να στοιχειοθετήσουν δόλο ή βαρεία αμέλεια. Στην Ελλάδα όποιος διάδικος χάνει μία δίκη αρχίζει να σκέφτεται διάφορα. Κάθε μέρα υποβάλλονται στα αρμόδια θεσμικά όργανα σωρεία αναφορών τέτοιου είδους. Σε κάθε περίπτωση, με την απόφαση που θα εκδοθεί, ένας θα ευνοηθεί και ένας θα χάσει. Για τους περισσότερους χαμένους φταίει για την εξέλιξη αυτή ο δικαστής. Αυτό δεν μπορώ να το δεχτώ.

Και λίγα για την ΕΣΔΑ και τη δίκαιη δίκη

Συμφωνώ ότι τα ελληνικά δικαστήρια πρέπει να εκδίδουν αποφάσεις συμβατές προς την ΕΣΔΑ σε υποθέσεις που ανήκουν στην εσωτερική έννομη τάξη, ώστε να μην αναγκάζονται οι πολίτες να προσφεύγουν στο Ευρωπαϊκό Δικασ-

στήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αυτό ήδη συμβαίνει και με την πάροδο του χρόνου οι συμβατές προς την ΕΣΔΑ αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων ελπίζω ότι προοδευτικά θα αυξάνονται. Μετά τις γνωστές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όσον αφορά το θέμα της αοριστίας των αναιρετικών λόγων από το άρθρο 559 αριθμός 1 και 19 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ο Άρειος Πάγος, εξ όσων γνωρίζω έχει κατά πολύ περιορίσει την απόρριψη των άνω λόγων αναιρέσεως ως αορίστων επειδή δεν παρατίθενται στο αναιρετήριο οι ουσιαστικές παραδοχές της προσβαλλόμενης απόφασης.

Κατά το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, πράγματι το πρόσωπο του οποίου τα αναγνωριζόμενα από την ΕΣΔΑ δικαιώματα και ελευθερίες παραβιάστηκαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικών δικαστηρίων. Τέτοιο προστατευτικό ένδικο βοήθημα δεν υφίσταται στην Ελλάδα και αυτό αποτελεί παραβίαση του άνω άρθρου της ΕΣΔΑ. Και στην περίπτωση αυτή τυπική προϋπόθεση για το παραδεκτό της ατομικής προσφυγής είναι η εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων.

Τέλος, είναι αυτονόητο ότι την προστασία του νόμου δικαιούνται όλοι όσοι βρίσκονται στη χώρα μας και υπόκεινται στη δικαιοδοσία της Ελληνικής Δημοκρατίας και των δικαστηρίων της χωρίς διακρίσεις. Αυτό ισχύει.

Τελειώνοντας την αρχική εισήγησή μου, θα ήθελα να πω ότι ο πολίτης που προσφεύγει στη Δικαιοσύνη εύλογα ζητεί να εκδοθεί στην υπόθεση του μία σωστή απόφαση σε ένα εύλογο χρόνο. Αυτό πρέπει να έχει υπόψη του ο νομοθέτης όταν νομοθετεί και κάνει νόμους που αφορούν τη Δικαιοσύνη και τη λειτουργία της. Πρέπει ο νομοθέτης με τους νόμους να δημιουργεί το θεσμικό πλαίσιο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του άνω στόχου, που είναι σωστή απόφαση σε εύλογο χρόνο. Η κοινωνία και εμείς που διακονούμε τη Δικαιοσύνη περιμένουμε από τον πολίτη να μην είναι δικομανής και να προσφεύγει στη Δικαιοσύνη όταν πράγματι αυτό είναι αναγκαίο. Ο δικαστής θα πρέπει, εντείνοντας τις ήδη καταβαλλόμενες προσπάθειες του, να μην καθυστερεί αλλά να εκδίδει σωστές αποφάσεις στις υποθέσεις που χειρίζεται, μέσα σε εύλογο χρόνο. Η διοίκηση της Δικαιοσύνης θα πρέπει να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία της Δικαιοσύνης (κάλυψη κενών των δικαστικών λειτουργιών και γραμματέων, υποδομές, κτίρια, μηχανοργάνωση, κ.λ.π.). Αυτά προς το παρόν και ευχαριστώ που με ακούσατε.

Γιώργος Κούρτης

Πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου

Ευχαριστώ κι εγώ με τη σειρά μου το Διοικητικό Συμβούλιο της «Κίνησης Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία» για τη δυνατότητα που μου παρέχει με τη σημερινή εκδήλωση να διατυπώσω τις σκέψεις μου σε επίκαιρα προβλήματα λειτουργίας της Δικαιοσύνης. Σκέψεις για τον εκσυγχρονισμό της, με εφικτές προτάσεις στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Στην εποχή μας κυριαρχούν πλέον νέες αντιλήψεις και νέα πραγματικά δεδομένα, και επιβάλλεται η χώρα μας να προχωρήσει γρήγορα και δυνατά, ώστε η Δικαιοσύνη της πατρίδας μας να ανταποκριθεί στο παλλαϊκό αίτημα: «Δικαιοσύνη με Διαφάνεια, Αμεροληψία και Εντιμότητα». Άλλωστε οι σημερινές σκέψεις και προτάσεις μου είναι απόσταγμα εμπειρίας 38 χρόνων δικαστικής υπηρεσίας, αφού από το 1972 έως το 1995 υπηρέτησα την Πολιτική και Ποινική Δικαιοσύνη, και από το 1995 μέχρι σήμερα υπηρετώ τη Δημοσιονομική Δικαιοσύνη.

Θα κάνω και μία μικρή παρέμβαση τιμής στη μνήμη του Επίτιμου Προέδρου του Αρείου Πάγου Στέφανου Μαθθία με τον οποίο συνεργάστηκα στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών και στην Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή (ΚΕΝΕ).

Ο Στέφανος Μαθθίας διακρίθηκε για την αυστηρή προσήλωση του στα δικαστικά του καθήκοντα, για τον πλούτο της νομικής του σκέψης και για την απλότητα του.

Ας είναι αιωνία η μνήμη του.

Το Σύνταγμα καθιερώνει τη δικαστική ανεξαρτησία και όλοι μας πρέπει να τη διαφυλάξουμε. Η ανεξαρτησία όμως αυτή δεν είναι μοναχική, αφού το Σύνταγμά μας καθιερώνει σε πολλά σημεία τη συνάντηση των τριών λειτουργιών, Νομοθετικής, Εκτελεστικής και Δικαστικής, και καμία λειτουργία δεν πορεύεται εντελώς ανεξάρτητα από την άλλη.

Μια μορφή συνάντησης είναι και η ρύθμιση του άρθρου 90 παράγραφος 5 του Συντάγματος που ορίζει ότι το Υπουργικό Συμβούλιο επιλέγει τους Προέδρους και Αντιπροέδρους των Ανώτατων Δικαστηρίων, τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και τους Γενικούς Επιτρόπους του Ελεγκτικού Συνεδρίου και των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων.

Μέχρι την επόμενη αναθεώρηση, πιστεύω ότι κινείται σε εφικτή κατεύθυνση, και με σκοπό την επιλογή των αρίστων από τα υποψήφια πρόσωπα, η πρόταση του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την παροχή στον Υπουργό Δικαιοσύνης πριν από τη διατύπωση της εισήγησης του στο Υπουργικό Συμβούλιο της συμβουλευτικής γνώμης της Βουλής, αφού ο νομοθέτης θα μπορούσε να θεσπίσει και την παροχή στον Υπουργό συμβουλευτικής γνώμης και άλλων παραγόντων της Δικαιοσύνης.

Παλαιότερα, το 2001, εν όψει της τότε αναθεώρησης του Συντάγματος, πρότεινα στην Ολομέλεια του Ελεγκτικού Συνεδρίου και εμμένω και σήμερα στην πρότασή μου, ένα αδιάβλητο σύστημα επιλογής των Προέδρων κ.λπ. των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Πρότεινα η επιλογή να γίνεται από ένα εννεαμελές ανώτατο Συμβούλιο της Δημοκρατίας μας, από τον Πρωθυπουργό ως Πρόεδρο, τον Πρόεδρο της Βουλής, τον Αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, από τους τρεις Προέδρους των Ανωτάτων Δικαστηρίων και όταν κάποιος από αυτούς ελλείπει και πρέπει να εκλεγεί, το οικείο δικαστήριο να εκπροσωπείται με μέλος του που θα ορίζεται με κλήρωση από έναν από τους Προέδρους των Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης και από έναν καθηγητή Πανεπιστημίου πρώτης βαθμίδας των νομικών σχολών της χώρας, που θα αναδεικνύεται επίσης με κλήρωση καθώς και τον Πρόεδρο της Ακαδημίας Αθηνών.

Το Συμβούλιο ύστερα από εισήγηση του Υπουργού Δικαιοσύνης με βάση τους υπηρεσιακούς φακέλους και κατά πλειοψηφία με μυστική ψηφοφορία θα επιλέξει τον προς προαγωγή Πρόεδρο ή Αντιπρόεδρο. Θεωρώ τη σύνθεση αυτή αδιάβλητη, αφού ουδείς εκ των προτέρων διαθέτει την πλειοψηφία και ουδείς θα γνωρίζει από τους ψηφίσαντες τον επιλεγέντα. Το ανωτέρω Συμβούλιο, αν υιοθετηθεί από το νόμο, μπορεί να αποτελέσει και σήμερα συμβουλευτικό Συμβούλιο προεπιλογής των Προέδρων.

Το αυτοδιοίκητο των μεγάλων δικαστηρίων πρέπει να είναι ευνόητη επιλογή του νομοθέτη. Για λεπτομέρειες εφαρμογής του αυτοδιοικήτου μπορεί να διατυπωθούν πολλές απόψεις. Δεν πιστεύω όμως και ότι η αγορά

και ιδίως το τραπεζικό σύστημα μπορεί να επηρεάσει τη Δικαιοσύνη, αφού πιστεύω ότι διαθέτουμε έντιμους δικαστές. Αν υπάρξουν ολίγοι επίορκοι, αυτοί μπορούν να αποβληθούν, αν λειτουργήσει ορθά η επιθεώρηση των δικαστηρίων.

Εκείνο που πρέπει να ενστερνισθεί ο κάθε δικαστής είναι ότι πρέπει να απονέμει τη Δικαιοσύνη σκεπτόμενος πάντοτε ότι υπηρετεί το κοινωνικό σύνολο και προστατεύει τον αδικούμενο. Ο δε χρόνος έκδοσης των αποφάσεων του πρέπει να είναι αυτός που θα επιθυμούσε αν δικαζόταν δική του υπόθεση.

Σκέψεις για τα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια

Το δυναμικό των δικαστηρίων μας σε δικαστικούς λειτουργούς πρώτου βαθμού χρειάζεται διεύρυνση, όμως πιο ανεπαρκής είναι η υποδομή των πολιτικών δικαστηρίων σε δικαστικούς υπαλλήλους και μηχανοργάνωση. Η συμπλήρωση των ελλείψεων μπορεί να επιτευχθεί με ίδιους πόρους των δικαστηρίων, με μικρή αύξηση του ποσού της μετατροπής των ποινών.

Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας για να διευκολύνει την εκδίκαση των πολιτικών υποθέσεων θα πρέπει να καθιερώσει μία γενική διαδικασία εκδίκασης όλων των πολιτικών υποθέσεων, που θα μπορεί να είναι η ειδική διαδικασία των μισθώσεων, ενώ παράλληλα θα συνυπάρχει η εκούσια διαδικασία και η διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων. Οι αποφάσεις των ασφαλιστικών μέτρων, λόγω του επείγοντος χαρακτήρα τους, πρέπει να καθιερωθεί ότι θα έχουν συνοπτικό σκεπτικό, λ.χ. ότι απ' όλα τα στοιχεία του φακέλου πιθανολογήθηκε ότι πρέπει να διαταχθεί το ασφαλιστικό μέτρο που αναφέρεται στο διατακτικό και στο διατακτικό ορίζεται σαφώς το διατασσόμενο ασφαλιστικό μέτρο, με βάση το οποίο θα γίνεται η εκτέλεσή του.

Για την ταχύτητα έκδοσης των αποφάσεων, μπορούμε να σκεφτούμε τη θέσπιση καταβολής ενός ποσού κατά απόφαση στον επιμελή δικαστικό για επιβράβευση του, όταν εκδίδει την απόφαση του εντός διμήνου, κλιμακούμενο κατά κατηγορίες αποφάσεων. Το ποσό αυτό εξασφαλίζεται από τα έσοδα από την μετατροπή των ποινών.

Για την ταχύτητα έκδοσης των αποφάσεων σε πολιτικές και ποινικές υποθέσεις του λεκανοπεδίου Αττικής, χρειάζεται ευρεία οργανωτική αλλαγή, σταδιακά εφαρμοζόμενη, με αποκέντρωση, ώστε τελικά να υφίσταται Πρωτοδικείο Αθηνών, οι εφέσεις του οποίου θα εκδικάζονται από το Εφετείο Αθηνών, και Πρωτοδικεία σε κάθε Δήμο του λεκανοπεδίου, οι εφέσεις των οποίων θα εκδι-

κάζονται από το Εφετείο Αττικής με σύγχρονη απαγόρευση της παρέκτασής της κατά τόπο αρμοδιότητας.

Τελικά το προτεινόμενο σχήμα θα ευνοήσει και τους δικηγόρους που θα ασκούν το επάγγελμα τους κυρίως σε περιοχές που έχουν ιδιαίτερη προσωπική πρόσβαση.

Για την ακριβή διατύπωση των πρακτικών κατά τη συζήτηση των πολιτικών και ποινικών υποθέσεων, η θέσπιση του στενογραφικού συστήματος, που εφαρμόζεται με επιτυχία στην Κύπρο, θα βοηθήσει σημαντικά, με παράλληλη σύσταση ειδικού κλάδου δικαστικών υπαλλήλων στενογράφων.

Ο σύντομος προσδιορισμός της δικασίμου κάθε αγωγής και ο περιορισμός των αναβολών είναι συνάρτηση του φόρτου των εκκρεμών υποθέσεων σε κάθε δικαστήριο και δεν αντιμετωπίζεται με διατάξεις νόμων· είναι θέμα που βελτιώνεται στα δικαστήρια της πρωτεύουσας με την προταθείσα αποκέντρωσή τους.

Για τις ποινικές υποθέσεις, ο περιορισμός της ενδιάμεσης διαδικασίας σε δύο μόνο βαθμούς είναι αρκετός.

Πρέπει να καθιερωθεί επίσης περιορισμός λόγω επιδικαζομένου ποσού των αναιρέσεων σε πολιτικές υποθέσεις, με ασφαλιστική δικλίδα τη δυνατότητα του Προέδρου του Αρείου Πάγου και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου να επιτρέπουν ανáιρεση αποφάσεων σε υποθέσεις μικρότερης αξίας, όταν υφίσταται σημαντικό νομικό ζήτημα.

Στην πατρίδα μας υπάρχει μεγάλος αριθμός ειδικών ποινικών διατάξεων. Πιστεύω ότι αυτές πρέπει να εκκαθαριστούν από ειδική επιτροπή και να παραμείνει περιορισμένος αριθμός ειδικών ποινικών διατάξεων, αφού οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα είναι επαρκείς.

Και λίγες λέξεις για τις Διοικητικές υποθέσεις

Για την ταχεία επίλυση των διοικητικών διαφορών και για την καταπολέμηση της παράνομης διοικητικής δράσης θα ήθελα να προτείνω ως πρώτο αναγκαίο βήμα την καθιέρωση με ειδικό νόμο ταχείας ειδικής διαδικασίας εξώδικης επίλυσης των διοικητικών διαφορών που ανακύπτουν μεταξύ του κράτους και ΝΠΔΔ αφενός και φυσικών και νομικών προσώπων αφετέρου.

Συγκεκριμένα, ο αδικούμενος από κάποια διοικητική πράξη ή πράξη της Αυτοδιοίκησης να μπορεί να ζητήσει τη διαιτητική υπαγωγή της υπόθεσής του στις διατάξεις του ειδικού αυτού νόμου και ειδικότερα να μπορεί να προ-

σφεύγει ενώπιων ειδικών διαιτητικών διοικητικών Επιτροπών, ιδρυομένων σε κάθε περιφέρεια της χώρας και με ταχεία σε αυτές διαδικασία να επιδιώξει την ακύρωσή της, χωρίς όμως να θίγεται το συνταγματικό του δικαίωμα, της παράλληλης δηλαδή προσφυγής του στο αρμόδιο δικαστήριο.

Ο νόμος πρέπει να προβλέπει ότι, αν ο προσφεύγων δικαιωθεί εξώδικα από την Διαιτητική Επιτροπή, η προσβληθείσα πράξη είναι άκυρη, με αποτέλεσμα σε σύντομο διάστημα να επιβάλλεται και η νομιμότητα.

Επίσης πρέπει να καθιερωθεί με διάταξη νόμου δικαίωμα αναψηλάφησης ή επανάληψης της δίκης σε πολιτικές και σε διοικητικές υποθέσεις για τις οποίες το ΕΔΔΑ με απόφαση του διαπίστωσε παραβίαση δικαιώματος λόγω εφαρμογής ουχί δίκαιης διαδικασίας ή ουσιαστικής διάταξης, κάτι που σήμερα ισχύει στις ποινικές υποθέσεις (άρθρο 525 παρ. 1 περ. 5 Κ. Πολ. Δικ., όπως τροπ. με άρθρο 11 ν. 2865/2000).

Δεν θα ήθελα να σας κουράσω περισσότερο εκθέτοντας και άλλες προτάσεις. Πιστεύω ότι πρέπει να δοθεί μεγαλύτερος χρόνος σε ερωτήσεις του ακροατηρίου και είμαι διατεθειμένος να απαντήσω σε οποιαδήποτε ερώτηση που θα μου υποβληθεί.

Ιωάννης Τέντες

Εισαγγελέας Αρείου Πάγου

I. Εισαγωγή

Με τη σημερινή εισήγησή μου θα εκθέσω ορισμένους προβληματισμούς σχετικά με την αποτελεσματικότητα της ποινικής Δικαιοσύνης. Θα μου επιτρέψετε όμως προηγουμένως να αναφέρω δύο φράσεις που έχουν γραφτεί από τον Στέφανο Μαθθία, τη μνήμη του οποίου σήμερα τιμούμε: «*Στην ποινική διαδικασία*» έγραφε ο αείμνηστος Πρόεδρος, «*(ανακύπτει) η ανάγκη μιας άλλης νομιμοποίησης. Όταν άνθρωπος δικάζει άνθρωπο, δεν αρκεί για τη νομιμοποίηση του πρώτου ούτε η συνταγματική πρόβλεψη ούτε η νομιμότητα της απόφασης. Απαιτείται επιπλέον, ως στοιχείο νομιμοποιητικό της εξουσίας του δικαστή, ο σεβασμός από αυτόν του κατηγορουμένου*» (Σ. Μαθθίας, Μελετήματα Ιδιωτικού Δικαίου σ. 403). Και συνεχίζω με την εισήγησή μου.

Αποστολή του ποινικού δικαίου είναι η προστασία των θεμελιωδών αξιών της κοινωνίας, δηλαδή των εννόμων αγαθών, με την επιφύλαξη πάντα του σεβασμού των ατομικών ελευθεριών. Όπλο για την προστασία αυτή αποτελεί η ποινή, με την οποία επιδιώκεται η γενική και ειδική πρόληψη, στο πλαίσιο βέβαια μιας δίκαιης ανταποδόσεως.

Είναι κοινός τόπος ότι για την πραγμάτωση των σκοπών αυτών απαραίτητη είναι η κίνηση και ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας εντός συντόμου ή πάντως ευλόγου χρόνου, καθώς και η επιβολή της κατάλληλης ποινής. Επομένως για μια αποτελεσματική ποινική δίκη δύο είναι τα ζητούμενα: ταχύτητα και κατάλληλη ποινή.

Θλιβερή, ωστόσο, είναι η διαπίστωση ότι και στα δύο αυτά σημεία οι επιδόσεις του δικαστικού συστήματος της χώρας μας είναι πολύ χαμηλές.

II. Αποτελεσματικότητα και ταχύτητα απονομής της Δικαιοσύνης

Ο κυριότερος λόγος για τη βραδύτητα που παρατηρείται στην απονομή της Δικαιοσύνης είναι ο τεράστιος αριθμός των υποθέσεων που οδηγούνται ενώπιον των δικαστηρίων. Δεν θα ασχοληθώ εδώ με τους γενικούς λόγους, όπως είναι η φιλοδικία που χαρακτηρίζει τον Έλληνα και ο ασυνήθιστα μεγάλος αριθμός των δικηγόρων, αλλά θα προσπαθήσω να εντοπίσω τους λόγους που ειδικά αφορούν την ποινική Δικαιοσύνη. Οι λόγοι είναι πολλοί και διάφοροι, για λόγους όμως συστηματικούς θα τους διακρίνω στις εξής κατηγορίες: Στους λόγους που αφορούν το νομοθέτη, στους λόγους που αφορούν τον εισαγγελέα, στους λόγους που αφορούν τον δικαστή και στους λόγους που αφορούν άλλους παράγοντες της ποινικής Δικαιοσύνης.

1. Λόγοι βραδύτητας της απονομής της Δικαιοσύνης που αφορούν τον νομοθέτη

α) Η υπερβάλλουσα ποινικοποίηση

Η υπερβάλλουσα ποινικοποίηση εκδηλώνεται ειδικότερα με τους λεγόμενους ειδικούς ποινικούς νόμους. Οι έχοντες τη νομοθετική πρωτοβουλία πολλές φορές θεωρούν το αντικείμενο της νομοθετικής ρυθμίσεως που επιχειρούν τόσο σημαντικό ώστε να είναι άξιο ποινικής προστασίας. Έτσι οι νόμοι «φορτώνονται» με ειδικές ποινικές διατάξεις, οι οποίες προβλέπουν ποινές για τη μη συμμόρφωση σε διαφορές, κυρίως διοικητικής φύσεως υποχρεώσεων. Πρόκειται για υπερβάλλοντα ζήλο του νομοθέτη στην προσπάθεια να εξασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα της ρυθμίσεως.

Η τάση αυτή πρέπει να καταπολεμηθεί. Όπου η τήρηση του νόμου μπορεί να εξασφαλισθεί με άλλες κυρώσεις (πειθαρχικές, διοικητικές, αστικές κ.λ.π.) οι ποινικές πρέπει να αποφεύγονται. Εξάλλου, η ποινή αποτελεί από την ίδια τη φύση και το σκοπό της το έσχατο μέσο. Η ποινή αρμόζει σε πράξεις που προσβάλλουν βασικούς όρους της κοινωνικής συμβιώσεως (τα εγκλήματα). Δεν έχει, επομένως, θέση σε περιπτώσεις στις οποίες ο νόμος θέλει απλώς να εξαναγκάσει το πρόσωπο σε ορισμένη συμπεριφορά (παραβάσεις τάξεως). Άλλωστε η άμετρη ποινικοποίηση δύσκολα συμβιβάζεται προς τις φιλελεύθερες δημοκρατικές αρχές, ενώ έχει, τέλος, ανεπιθύμητα αποτελέσματα. Γιατί καταλήγει σε άμβλυση του νοήματος της ποινής και σε χαλάρωση της ποινικής ευθύνης.

Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μια σοβαρή προσπάθεια αποποινικοποιή-

σεως, όπως π.χ. για μεγάλο αριθμό παραβάσεων του Κ.Ο.Κ. και για τις παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα. Υπάρχει δυνατότητα η αποποινικοποίηση αυτή να επεκταθεί και σε άλλες παραβάσεις, όπως στην καθυστέρηση καταβολής ασφαλιστικών εισφορών, σε υγειονομικές παραβάσεις και σε άλλες ήπιες μορφές εγκληματικών συμπεριφορών. Τέλος, πρέπει να επιτευχθεί η γενικότερη κάθαρση της νομοθεσίας από όσες ειδικές ποινικές διατάξεις είναι περιττές.

β) Ένδικα μέσα

Η άσκηση ενδίκων μέσων και ιδίως του ενδίκου μέσου της αναιρέσεως πρέπει να περιορισθεί. Η σημερινή κατάσταση, όπου και η πιο ήπια καταδίκη μπορεί να οδηγηθεί στον Άρειο Πάγο, συνεπάγεται μεγάλη επιβάρυνση του ανωτάτου δικαστηρίου και εν τέλει καθυστερήσεις στην ταχεία απονομή της ποινικής Δικαιοσύνης.

2. Λόγοι βραδύτητας στην απονομή της Δικαιοσύνης που αφορούν τον εισαγγελέα

α) Η διογκωμένη ποινική δίωξη

Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο ο εισαγγελέας πρωτοδικών, είτε από υπερβάλλοντα ζήλο, είτε για να αποφευχθεί η παραγραφή πριν από την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας και να δοθεί άνεση χρόνου στο ανακριτικό στάδιο της διαδικασίας, να ασκεί διογκωμένη δίωξη. Βέβαια, δεν επιτρέπονται εκπώσεις ως προς την κίνηση της ποινικής δίωξης. Η δίωξη όμως πρέπει να χαρακτηρίζεται από ορθολογισμό κατά τον χαρακτηρισμό των πράξεων. Η αυθαίρετη διόγκωση πραγματικών περιστατικών ή η άκριτη υιοθέτηση στοιχείων που θεμελιώνουν την κατηγορία ή επιβαρυντικών περιστάσεων, χωρίς να προκύπτουν από τα στοιχεία της δικογραφίας, καθώς και η άκρατη ποινικοποίηση αστικών διαφορών στις περιπτώσεις των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων (άρθρα 372 - 406 Π.Κ.) είναι λάθος. Λάθος το οποίο έχει ως συνέπεια:

- αα) την επιβάρυνση των δικαστηρίων,
- ββ) την καθυστέρηση της διαδικασίας, όταν π.χ. με την πρόσδοση στην πράξη κακουργηματικού χαρακτήρα αντί του ορθού πλημμεληματικού, παρεμβάλλεται υποχρεωτικώς στάδιο κυρίας ανακρίσεως, ή και
- γγ) τη ματαίωση της ικανοποίησης της ποινικής αξιώσεως της πολιτείας,

την ακύρωση δηλαδή κάθε αποτελεσματικότητας, όταν, ενδεχομένως, ο ύστερος από το Δικαστήριο ορθός χαρακτηρισμός της πράξεως π.χ. ως πλημμεληματικής, οδηγήσει στην παραγραφή. Αλλά και εκτός αυτών, όταν μετά την ακροαματική διαδικασία η κατηγορία φυλλορροήσει και περιορισθεί σε λίγες και ασήμαντες πράξεις, σε σχέση με αυτές για τις οποίες αρχικώς ασκήθηκε δίωξη, μπορεί να δοθεί στην κοινωνία η εντύπωση ότι η Δικαιοσύνη ολιγόρησε, μερολήπτησε ή «κουκούλωσε» την υπόθεση. Να προκαλείται με άλλα λόγια η αίσθηση αναποτελεσματικότητας.

β) Περιορισμένη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 43 και 47 Κ.Π.Δ.

Μεγάλος αριθμός από τις δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται επί υποθέσεων οι οποίες δικάζονται ενώπιον ιδίως των Τριμελών και Μονομελών Πλημμελειοδικείων είναι αθωωτικές. Αυτό σημαίνει ότι πολλές υποθέσεις δεν θα έφθαναν στο ακροατήριο, αν στην προδικασία είχε γίνει ενδελεχέστερη έρευνα και είχαν εφαρμοσθεί, κατά τον προσήκοντα τρόπο, οι διατάξεις των άρθρων 43 και 47 Κ.Π.Δ. Γενικά παρατηρείται περιορισμένη εφαρμογή των διατάξεων αυτών, που πολλές φορές οφείλεται είτε σε αποφυγή πρόσθετης απασχολήσεως στην προδικασία (αναφορά στον εισαγγελέα εφετών των λόγων που οδήγησαν τον εισαγγελέα πρωτοδικών στην αρχειοθέτηση), είτε σε ευθυνοφοβία που ωθεί τον εισαγγελέα να μετακυλίσει την ευθύνη της οριστικής αποφάνσεως στο δικαστήριο. Η καταβολή όμως μεγαλύτερης προσπάθειας και η εφαρμογή των άρθρων 43 και 47 Κ.Π.Δ. με περισσότερη ευτομία θα μπορούσε να οδηγήσει σε αισθητή μείωση των ποινικών υποθέσεων που άγονται στα ακροατήρια και να συμβάλει στην πολυπόθητη επιτάχυνση της Δικαιοσύνης.

3. Λόγοι βραδύτητας στην απονομή της Δικαιοσύνης που αφορούν (κυρίως) το δικαστή

α) Κατάχρηση των αναβολών

Οι συχνές αναβολές είναι ένα γενικότερο, νοσηρό θα το χαρακτηρίζα, φαινόμενο, που αφορά δίκες όλων των κλάδων της Δικαιοσύνης: πολιτικά, ποινικά και διοικητικά δικαστήρια. Θα ασχοληθώ όμως εν συντομία με αυτό, για δύο λόγους. Πρώτον, οι αναβολές στην ποινική δίκη είναι συχνότερες (δεν ξέρω αν στην διοικητική δίκη και ιδίως στις δίκες ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας η κατάσταση είναι χειρότερη). Δεύτερον, οι αναβολές στα

ποινικά δικαστήρια δεν μπορούν εκ των προτέρων να αποκλεισθούν ή να περιορισθούν κατ' αριθμό, ενόψει ορισμένων αρχών που διέπουν την ποινική δίκη και μάλιστα κατά τρόπο αυστηρό, χωρίς να συγχωρείται η κάμψη τους, όπως η αρχή της προφορικότητας, η αρχή της συγκεντρωτικής διαδικασίας και η αρχή της ενότητας της εκδικάσεως της υποθέσεως.

Υπάρχουν, παρά ταύτα, ιδέες για την αντιμετώπιση των αδικαιολόγητων αναβολών. Όπως για παράδειγμα: α) η ενεργοποίηση των δυνατοτήτων που δίνει ο νόμος για διακοπή της δίκης, αντί για αναβολή και β) υποχρεωτική αναβολή σε δικασίμους, στις οποίες θα έχει κληρωθεί ο ίδιος πρόεδρος ή προεδρεύων, ώστε να μην υπάρχει το κίνητρο της απαλλαγής, μέσω της αναβολής, από την εκδίκαση δυσχερών υποθέσεων. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, πρέπει εκτός της έδρας στην προσπάθεια περιορισμού των αναβολών να συμβάλουν και άλλοι παράγοντες της δίκης, όπως οι δικηγόροι.

β) Ελλιπής γνώση της δικογραφίας από το δικαστή. Ελλιπείς αιτιολογίες. Ατέλειες στη σύνταξη των αποφάσεων

Παρά τις αντιρρήσεις που προβάλλονται, σε θεωρητικό επίπεδο, για τη συμβατότητα της σχετικής πρακτικής με το δικαίωμα σε αμερόληπτο δικαστή, δεν γεννάται αμφιβολία ότι για την ορθή διεξαγωγή και την ταχεία προώθηση της διαδικασίας στο ποινικό δικαστήριο είναι απαραίτητη η προηγούμενη καλή γνώση της δικογραφίας από το δικαστή. Ο δικαστής που διευθύνει τη συζήτηση εξετάζει τους μάρτυρες, τους πραγματογνώμονες, τους κατηγορούμενους κ.λ.π. και έχει τον πρώτο λόγο στη διερεύνηση της υποθέσεως, απευθύνοντας τις κατάλληλες ερωτήσεις, απαγορεύοντας ερωτήσεις εκτός θέματος και εν γένει αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες που συμβάλλουν στην αναζήτηση της αλήθειας. Προκειμένου όμως να ανταποκρίνεται στο ρόλο αυτό και να μην παρατηρούνται επαναλήψεις ή να προκαλούνται χασμωδίες και καθυστερήσεις, που ροκανίζουν τον ακροαματικό χρόνο, πρέπει να έχει πλήρη γνώση της δικογραφίας. Η καθιέρωση του ποινικού προέδρου ή προεδρεύοντος αποκλειστικής απασχολήσεως σκοπούσε κυρίως στο να δοθεί στο δικαστή που διευθύνει την διαδικασία αυτή ακριβώς η δυνατότητα, με σκοπό την συντόμευση της διαδικασίας. Εξάλλου, η σύνταξη των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων χωρίς λάθη και ατέλειες και με πλήρεις αιτιολογίες βοηθά, πλην άλλων, στον περιορισμό των ενδίκων μέσων και ιδίως του ενδίκου μέσου της αναιρέσεως. Και στο θέμα αυτό είχαν στηριχθεί

πολλές ελπίδες στο θεσμό του προέδρου ή προεδρεύοντος αποκλειστικής απασχολήσεως.

Οι ελπίδες ωστόσο για πρόωση και συντόμευση των ποινικών δικών, μέσω του εν λόγω θεσμού, μάλλον έχουν διαψευσθεί. Είναι κοινή η διαπίστωση ότι πολλοί από τους δικαστές, στους οποίους ανατίθενται καθήκοντα ποινικού προέδρου ή προεδρεύοντος δεν έδωσαν στην ποινική δίκη την αναμενόμενη ώθηση. Δεν αξιοποίησαν την αποκλειστικότητα της απασχολήσεώς τους ώστε να ενημερώνονται πληρέστερα για την νεότερη νομολογία, να προετοιμάζονται με ενδελεχέστερη μελέτη των δικογραφιών πριν από τη δικάσιμο και να μεριμνούν για την πληρέστερη διατύπωση των πρακτικών και των αποφάσεων, αλλά συνεχίζουν να εργάζονται με τους προηγούμενους ρυθμούς. Ήδη αρχίζει να γίνεται λόγος για την κατάργηση του θεσμού. Αυτό, όμως, θα ήταν κατά τη γνώμη μου λάθος. Νομίζω ότι πρέπει, κάνοντας αυτοκριτική, να ομολογήσουμε ότι οι έχοντες τη διεύθυνση των δικαστηρίων, την εποπτεία και την ευθύνη της επιθεωρήσεως δεν έκαναν όσες προσπάθειες θα έπρεπε για την επιτυχία του θεσμού. Ας προσπαθήσουμε.

4. Λόγοι καθυστερήσεων, που αφορούν άλλους παράγοντες της απονομής της ποινικής Δικαιοσύνης

Είναι φανερό ότι αναφέρομαι στους δικηγόρους και τους δικαστικούς γραμματείς. Δεν θα επεκταθώ στο θέμα αυτό. Άλλωστε στη συζήτηση δεν συμμετέχουν εκπρόσωποι των παραγόντων αυτών. Θα αρκεσθώ να σημειώσω την εμμονή των δικηγόρων και των δικαστικών γραμματέων να προκαλούν με την αποχή τους τη διακοπή των συνεδριάσεων στις 3 μ.μ. καθώς και την αδιαφορία των Δικηγορικών Συλλόγων να ελέγξουν την αντιδεοντολογική συμπεριφορά πολλών από τα μέλη τους να αναλαμβάνουν περισσότερες από μια υποθέσεις που δικάζονται την ίδια ημέρα, πολλές φορές μάλιστα σε διαφορετικές πόλεις της χώρας.

III. Αποτελεσματικότητα της απονομής της ποινικής Δικαιοσύνης. Η προσωρινή κράτηση και η ποινή

1. Αποτελεσματικότητα της απονομής της ποινικής Δικαιοσύνης και η προσωρινή κράτηση

Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η επιβολή του μέτρου της προσωρινής

κρατήσεως, δηλαδή της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας του κατηγορουμένου για ορισμένο χρονικό διάστημα είναι αναγκαία για την αποτροπή της φυγής του ή της διαπράξεως άλλων εγκλημάτων από αυτόν. Είναι με άλλα λόγια αναγκαία για την απόδοση αποτελεσματικής Δικαιοσύνης.

Θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι υπό την επίδραση διαφόρων λόγων όπως:

α) η ανθεκτικότητα που παρουσίασε παρά τις μεταβολές του νομοθετικού πλαισίου η μακρά πρακτική των προφυλακίσεων του παρελθόντος,

β) οι κοινωνικές πιέσεις (πολλές φορές αντιφατικές), ιδίως εκ μέρους του Τύπου καθώς και

γ) η παγιωμένη πεποίθηση ότι ο δικαστικός λειτουργός ενδέχεται να ελεγχθεί για την επιείκεια, ποτέ όμως για την αυστηρότητά του, μας οδήγησε σε υπερβολική ίσως χρήση του μέτρου της προσωρινής κρατήσεως. Στη Γενική Συνέλευση της Ενώσεως Εισαγγελέων Ελλάδος είχα επισημάνει την ανάγκη η προσωρινή κράτηση να επιβάλλεται με μέτρο και την επιβαλλόμενη φειδώ, έτσι ώστε να αποτραπούν νομοθετικές παρεμβάσεις που ενδεχομένως να οδηγήσουν σε λύσεις θεσπίσεως αυστηρώς προσδιορισμένων και επομένως ανελαστικών κριτηρίων, οι οποίες μπορεί με τη σειρά τους να δημιουργήσουν διλήμματα στους δικαστικούς λειτουργούς και να προκαλέσουν σχόλια και κοινωνική δυσαρέσκεια σε περιπτώσεις εγκλημάτων που ευαισθητοποιούν την κοινή γνώμη. Και η θέσπιση τέτοιων κριτηρίων έγινε πραγματικότητα, ιδίως όσον αφορά τα κακουργήματα για τα οποία προβλέπεται ποινή καθείρξεως μέχρι 10 έτη. Στα κακουργήματα αυτά μπορεί να διαταχθεί προσωρινή κράτηση του κατηγορουμένου, εφόσον, πλην άλλων, συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις, ήτοι αν ο κατηγορούμενος:

α) δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα,

β) έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει την φυγή του,

γ) υπήρξε φυγόποινος ή φυγόδικος στο παρελθόν ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατουμένου ή παραβίαση περιορισμών διαμονής, εφόσον από την συνδρομή των ανωτέρω στοιχείων προκύπτει σκοπός φυγής του,

δ) κρίνεται αιτιολογημένα ότι αν αφεθεί ελεύθερος, είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από προηγούμενες αμετάκλητες καταδίκες του, για ομοειδείς αξιόποινες πράξεις, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα.

Ανεξάρτητα από τις υπερβολές του παρελθόντος, η νομοθετική αυτή μεταρρύθμιση δεν πρέπει να οδηγήσει τους εφαρμοστές του νόμου σε εσφαλμένα συμπεράσματα για τις προθέσεις του νομοθέτη και να καταλήξει στην

αχρήστευση ενός μέτρου δικονομικού καταναγκασμού, που είναι βέβαια σκληρό και γι' αυτό πρέπει να θεωρείται το έσχατο, είναι όμως σε ορισμένες περιπτώσεις αναγκαίο για την αποτελεσματική απονομή της ποινικής Δικαιοσύνης. Αντιθέτως, ο εφαρμοστής του νόμου δικαστικός λειτουργός πρέπει να εξαντλεί όλα τα περιθώρια που του αφήνει ακόμα ο νόμος όταν εμφανίζεται αναγκαίο το μέτρο της προσωρινής κρατήσεως.

2. Αποτελεσματικότητα της ποινικής Δικαιοσύνης και το είδος της ποινής

Τα ελληνικά δικαστήρια, εφαρμόζοντας τις διατάξεις του άρθρου 82 Π.Κ., κατά κανόνα μετατρέπουν τις επιβαλλόμενες ποινές φυλακίσεως, που δεν υπερβαίνουν τα τρία έτη, σε χρηματικές ποινές.

Υπενθυμίζουμε ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 82 Π.Κ.:

α) Για ποινές περιοριστικές της ελευθερίας μέχρι ένα έτος η μετατροπή είναι υποχρεωτική.

β) Για ποινές που είναι μεγαλύτερες του ενός έτους και δεν υπερβαίνουν τα δύο έτη η μετατροπή είναι κατά κανόνα υποχρεωτική. Κατ' εξαίρεση, υπό προϋποθέσεις (υποτροπή ή αιτιολογημένη κρίση του δικαστηρίου ότι απαιτείται η μη μετατροπή για την αποτροπή του δράστη από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων), μπορεί το δικαστήριο να μη μετατρέψει την ποινή.

γ) Για ποινές από δύο έως τρία έτη ο κανόνας είναι η μη μετατροπή. Κατ' εξαίρεση το δικαστήριο μπορεί να προχωρήσει στην μετατροπή, αν με αιτιολογημένη απόφασή του κρίνει ότι η μετατροπή αρκεί να αποτρέψει τον δράστη από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων.

Η πρακτική των δικαστηρίων είναι μάλιστα να μετατρέπουν τις ποινές φυλακίσεως κατά κανόνα και μάλιστα με το ελάχιστο του προβλεπομένου ορίου, που σήμερα είναι το ποσό των 10 ευρώ για κάθε ημέρα φυλακίσεως.

Το παραπάνω νομοθετικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με την πρακτική των δικαστηρίων, καθιστά, κατά τη γνώμη μας, το ποινικό μας σύστημα, στις περιπτώσεις τουλάχιστον που η ποινή φυλακίσεως δεν υπερβαίνει τα τρία έτη, αναποτελεσματικό, αλλά και άδικο, αφού οι εγκληματούντες «εξοφλούν» με τις ποινικές συνέπειες των πράξεών τους, με μικρή σχετικώς οικονομική θυσία, η οποία μάλιστα είναι τόσο πιο ανώδυνη όσο ευπορότερος είναι ο δράστης.

Θα μπορούσαν να προταθούν οι ακόλουθες λύσεις:

α) Η εγκατάλειψη της πρακτικής των δικαστηρίων να μετατρέπουν τις ποινές φυλακίσεως αδιακρίτως με το ελάχιστο προβλεπόμενο όριο, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τα εισοδήματα του καταδικασθέντος. Θεωρώ τη λύση αυτή δυσχερώς εφαρμόσιμη. Διότι, εκτός του ότι είναι δύσκολο να ανατραπεί μια εξαιρετικώς μακρά και ριζωμένη πλέον πρακτική, η εν λόγω λύση θα επιβάρυνε την αποδεικτική διαδικασία με ένα ακόμα θέμα, το θέμα των οικονομικών δυνατοτήτων του κατηγορουμένου, και θα δημιουργούσε ένα ακόμη λόγο επιβραδύνσεως της δίκης.

β) Η πρόβλεψη της δυνατότητας, υπό προϋποθέσεις, της εν μέρει μετατροπής της ποινής φυλακίσεως σε χρηματική ποινή και της εν μέρει πραγματικής εκτίσεώς της. Είναι μια λύση που, κατά πληροφορίες, συζητείται στην Επιτροπή Αναμορφώσεως του Π.Κ. και έχει υιοθετηθεί από τη νομοθεσία άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Η λύση μάλιστα αυτή θα βοηθούσε και στην ενεργοποίηση της εναλλακτικής ποινής της παροχής κοινωφελούς εργασίας. Η εναλλακτική αυτή ποινή, αν και προβλέπεται από τον Π.Κ. ως μορφή μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής, στην πράξη δεν έχει ενεργοποιηθεί. Διότι, για να γίνει μετατροπή σε ποινές παροχής κοινωφελούς εργασίας πρέπει, όπως είναι αυτονόητο και προβλέπεται άλλωστε από τον Π.Κ., να το ζητήσει ή να το αποδέχεται ο καταδικασθείς. Ο τελευταίος όμως σπανίως έχει το κίνητρο να το ζητήσει ή να το αποδεχθεί, αφού η μετατροπή σε χρήμα, ενόψει όσων προεκτέθηκαν, είναι συμφερότερη γι' αυτόν.

γ) Άλλες εναλλακτικές ποινές, όπως ο κατ' οίκον περιορισμός, συνοδευόμενος με μέτρα που εξασφαλίζουν τον έλεγχο της εφαρμογής του, όπως το λεγόμενο «βραχιολάκι». Είναι θεσμός άγνωστος στο δικαίκο μας σύστημα, που αξίζει πάντως να μελετηθεί.

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι αλήθεια ότι για να επιτύχουμε μια αποτελεσματικότερη ποινική Δικαιοσύνη απαιτούνται νομοθετικά μέτρα. Πολλά όμως πράγματα μπορούν να γίνουν με την κατάλληλη οργάνωση των δικαστικών υπηρεσιών και την ενεργοποίηση των δικών μας δυνάμεων. Και οι κατέχοντες τις λεγόμενες κορυφαίες θέσεις στην ελληνική Δικαιοσύνη έχουμε το προνόμιο (άγνωστο ίσως σε άλλες έννομες τάξεις) να έχουμε αυξημένες εξουσίες στη διοίκηση και την εποπτεία. Ας πράξουμε λοιπόν αυτό που οφείλουμε και μας ανήκει.

Βασίλειος Σκουρής

Πρόεδρος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

A. Εισαγωγή

Επιθυμώ καταρχάς να ευχαριστήσω την Κίνηση Πολιτών για μια Ανοιχτή Κοινωνία και ιδιαίτερα τον Πρόεδρο κύριο Παπαλεξόπουλο και τον Αντιπρόεδρο κύριο Φραγκάκη για την ευγενική πρόσκληση που μου απηύθυναν να μετάσχω στη σημερινή εκδήλωση, η οποία μάλιστα είναι αφιερωμένη στη μνήμη του Στέφανου Μαθθία που υπήρξε μεγάλος δικαστής και σπουδαίος άνθρωπος. Είναι προφανές ότι παρίσταμαι με την ιδιότητά μου ως Πρόεδρου του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο δεν θα ήθελα να περιορίσω τις παρατηρήσεις μου αποκλειστικά και μόνο σε ζητήματα που άπτονται του δικαιοδοτικού συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά να επεκταθώ και σε θέματα που αναφέρονται στην ελληνική πραγματικότητα. Θα χωρίσω δε την εισήγησή μου σε τρία μέρη, αρχίζοντας με ορισμένες γενικές παρατηρήσεις για τη δικαστική ανεξαρτησία, θα θίξω στη συνέχεια την αποτελεσματικότητα της παροχής έννομης προστασίας από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα τελειώσω με ορισμένα σχόλια σχετικά με τη μόρφωση και την επιμόρφωση των δικαστών καθώς και την αυτονομία, την αυτοδιοίκηση και την αυτοπεποίθηση της δικαστικής εξουσίας στην Ελλάδα.

B. Δικαστική ανεξαρτησία

Ξεκινώντας από τη δικαστική ανεξαρτησία, είναι αξιοσημείωτο ότι το θέμα αυτό παραμένει πάντοτε επίκαιρο, απασχολεί ειδικά στην Ελλάδα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης σχεδόν καθημερινά και αποτελεί σημείο έντονων πολιτικών και δημοσιογραφικών διαξιφισμών. Φαίνεται λοιπόν ότι το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης διέρχεται σοβαρή κρίση αξιοπιστίας, η οποία οδηγεί σε απώλεια του κύρους και της εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη από τους πολίτες. Ωστόσο δημιουργείται η πεποίθηση στην κοινή γνώμη ότι η κρίση

αυτή είναι θεσμική, ότι οφείλεται σε ανεπάρκεια των θεσμικών εγγυήσεων που θωρακίζουν τη δικαστική ανεξαρτησία και ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορεί να αντιμετωπισθεί είναι μέσω νομοθετικών πρωτοβουλιών και μεταρρυθμίσεων του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου.

Θα αποφύγω να κάνω εκτενή αναφορά στις διατάξεις του ελληνικού Συντάγματος και της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες προβλέπουν τις θεσμικές εγγυήσεις για τη διασφάλιση της λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών. Θα παρατηρήσω όμως ότι οι σχετικές διατάξεις της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι λιτές σε σύγκριση με τις προβλέψεις του ελληνικού Συντάγματος, οι οποίες είναι διεξοδικές και αναλυτικές, και δεν θα ήταν υπερβολικό να ισχυρισθούμε ότι η ελληνική Δημοκρατία διαθέτει ένα από τα πλέον ολοκληρωμένα νομοθετικά πλαίσια θωράκισης της δικαστικής ανεξαρτησίας στην Ευρώπη.

Βέβαια υπάρχουν κάποιες ρυθμίσεις οι οποίες έχουν αποτελέσει αντικείμενο κριτικής, και η ρύθμιση που έχει δεχθεί την εντονότερη κριτική είναι το άρθρο 90, παράγραφος 5, του Συντάγματος. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, η επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης γίνεται με Προεδρικό Διάταγμα ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Μολονότι θα μπορούσε όντως να είχε προβλεφθεί άλλη διαδικασία με λιγότερο έντονη παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας για την επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης, δεν μπορεί να γίνει δεκτός ο ισχυρισμός ότι αυτή η διαδικασία επιλογής δημιουργεί από μόνη της έναν τέτοιο βαθμό εξάρτησης της δικαστικής εξουσίας από την εκτελεστική, ώστε να θίγεται το κύρος και η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης στο σύνολό της. Με άλλα λόγια η αξιοπιστία της Δικαιοσύνης δεν πάσχει λόγω του τρόπου επιλογής της ηγεσίας των ανωτάτων δικαστηρίων.

Πρώτον, αν αναρωτηθούμε ποια κατάσταση επικρατεί σε άλλες χώρες της Ευρώπης, θα διαπιστώσουμε ότι οι θεσμοθετημένες επεμβάσεις στον διορισμό και στην υπηρεσιακή εξέλιξη των δικαστών είναι πολύ πιο έντονες. Στο Δικαστήριο και στο Γενικό Δικαστήριο της ΕΕ, όλοι οι δικαστές και οι γενικοί εισαγγελείς διορίζονται από τις εθνικές κυβερνήσεις και τούτο δεν εμπόδισε το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εδώ και σχεδόν 60 χρόνια, να εκδίδει αποφάσεις μη αρεστές στις κυβερνήσεις των κρατών μελών και να απολαμβάνει σήμερα το υψηλότερο ποσοστό αποδοχής και εμπιστοσύνης από τους πολίτες σε σχέση με τα άλλα όργανα της ΕΕ. Στη Γαλλία και στη Γερμανία η πολιτική εξουσία μετέχει ενεργώς στην επιλογή της ηγεσίας των

δικαστηρίων, ενώ δικαστικοί λειτουργοί αναλαμβάνουν περιοδικά καθήκοντα, ακόμη και στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας. Για παράδειγμα, στο Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, επελέγη πρόσφατα ως αντιπρόεδρος ένας Σύμβουλος Επικρατείας που διετέλεσε επί σειρά ετών Γενικός Γραμματέας του Υπουργικού Συμβουλίου, χωρίς να εκτοξευθούν κατηγορίες για ποδηγέτηση της Δικαιοσύνης. Αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όλοι οι δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Η.Π.Α. επιλέγονται από τον Πρόεδρο και εγκρίνονται από τη Γερουσία ύστερα από εξαντλητική ακροαματική διαδικασία. Μάλιστα, στα πλαίσια αυτών των ακροαματικών διαδικασιών, οι υποψήφιοι δικαστές καλούνται πολλές φορές να λάβουν και θέση επί συγκεκριμένων νομικών ζητημάτων. Παρόλα αυτά, έχει συμβεί δικαστές που διορίστηκαν για παράδειγμα από ρεπουμπλικάνους προέδρους ως συντηρητικοί, να αποδειχτούν στην πράξη ως ιδιαίτερα προοδευτικοί.

Δεύτερον, κάθε διαδικασία επιλογής μπορεί δυνητικά να δημιουργήσει εξαρτήσεις και να επηρεάσει την άσκηση των καθηκόντων ενός δικαστικού λειτουργού. Πάντοτε κάποιος επιλέγει και εάν κάποιος επιθυμεί διακαώς να επιλεγεί, δεν αποκλείεται να προσπαθήσει να γίνει αρεστός στον επιλέγοντα και κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Με άλλα λόγια, πολλές φορές η προσωπικότητα των προσώπων που διορίζουν αλλά και διορίζονται στο ανώτατο δικαστικό αξίωμα, προσφέρει πολυτιμότερες υπηρεσίες στη Δικαιοσύνη και στην ανεξαρτησία της απ' ό,τι οι πανηγυρικές συνταγματικές διακηρύξεις.

Γ. Αποτελεσματικότητα στην απονομή της Δικαιοσύνης

Περνώ τώρα στην αποτελεσματικότητα της απονομής της Δικαιοσύνης και σκοπεύω κυρίως να αναφερθώ στα σημαντικά βήματα που έχει κάνει στον τομέα αυτό το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το ελληνικό δικαιοδοτικό σύστημα έχουν ήδη μιλήσει οι Πρόεδροι των τριών Ανωτάτων Δικαστηρίων της χώρας μας, οι οποίοι είναι και οι πλέον αρμόδιοι να αναφερθούν σε αυτό.

Στα τέλη του 2003 βρισκόμασταν ενώπιον του φαινομένου της διαρκούς αύξησης των εκκρεμών υποθέσεων σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο μέσος όρος εκδίκασης των προδικαστικών υποθέσεων ανερχόταν στους 25,5 μήνες. Δεδομένου ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να αναστείλουν την

εκδίκαση των υποθέσεων, που εκκρεμούν ενώπιον τους, προκειμένου να στείλουν προδικαστικά ερωτήματα, η έστω και μικρή, αλλά συνεχής παράταση του χρόνου εκδίκασης των προδικαστικών παραπομπών θα μπορούσε να έχει δυσμενέστερες συνέπειες στο όλο σύστημα. Επιπλέον κατά την ίδια χρονική περίοδο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έπρεπε να αντιμετωπίσει και τη μεγαλύτερη πρόκληση στην πενηνταετή ιστορία του: τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με δώδεκα νέα κράτη και τη συνακόλουθη προσθήκη ένδεκα νέων γλωσσών διαδικασίας. Η επίλυση αυτών των προβλημάτων δεν μπορούσε φυσικά να γίνει μόνο από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι αναπτύχθηκαν συντονισμένες δράσεις τόσο από τα νομοθετικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και από το ίδιο το Δικαστήριο, προκειμένου να δοθούν πρόσφορες λύσεις.

Κατά πρώτο λόγο είχαμε ορισμένες θεσμικές καινοτομίες πρωτίστως με τη Συνθήκη της Νίκαιας και αργότερα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας που εντοπίζονται κυρίως σε τρία σημεία. Πρώτον, υπήρξε μία λελογισμένη μεταφορά αρμοδιοτήτων από το Δικαστήριο στο Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην Πρωτοδικείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης), δεύτερον, είχαμε την ίδρυση του πρώτου ειδικού δικαστηρίου, δηλαδή του Δικαστηρίου της Δημόσιας Διοίκησης, το οποίο ανέλαβε την εκδίκαση σε πρώτο βαθμό των προσφυγών των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τρίτον, εισήχθη η επείγουσα διαδικασία προδικαστικών παραπομπών, προκειμένου σε ορισμένες επείγουσες περιπτώσεις, οι οποίες ανάγονται κυρίως σε ζητήματα ποινικού δικαίου (όταν π.χ. πρόκειται για κρατούμενους) ή αστικού δικαίου (όταν πρόκειται για ζητήματα γονικής μέριμνας) και απαιτούν ταχείες απαντήσεις, να μπορούν να προχωρούν γρήγορα οι υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον του εθνικού δικαστή. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στις περιπτώσεις που εφαρμόστηκε αυτή η επείγουσα διαδικασία το Δικαστήριο μπόρεσε να δώσει απαντήσεις στα προδικαστικά ερωτήματα των εθνικών δικαστηρίων σε διάστημα μικρότερο των τριών μηνών.

Παράλληλα, όμως, με όλες αυτές τις οργανωτικές αλλαγές, οι επερχόμενες συνέπειες της διεύρυνσης είχαν οδηγήσει το Δικαστήριο, ήδη από τους τελευταίους μήνες του 2003, να επανεξετάσει με προσοχή τις μεθόδους εργασίας του, προκειμένου να τις καταστήσει περισσότερο αποτελεσματικές και να λάβει μέτρα κατά της επιμήκυνσης της μέσης διάρκειας των δικών. Η επα-

νεξέταση αυτή κατέληξε στη λήψη σειράς μέτρων, η εφαρμογή των οποίων άρχισε από τον Μάιο του 2004.

Ένα από τα σημαντικότερα μέτρα είναι η δημιουργία συστήματος αυστηρότερης παρακολούθησης του δικαιοδοτικού έργου του Δικαστηρίου. Η παρακολούθηση αυτή γίνεται μέσω προγράμματος πληροφορικής που καταρτίστηκε ειδικά για τον σκοπό αυτό. Εξάλλου, για επιτάχυνση της έγγραφης διαδικασίας στις ευθείες προσφυγές και στις αναιρέσεις, το Δικαστήριο αποφάσισε να περιορίσει τις δυνατότητες παρεκτάσεως των προθεσμιών για την κατάθεση υπομνημάτων.

Οι σωρευτικές επιπτώσεις των μέτρων που ελήφθησαν για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των μεθόδων εργασίας του Δικαστηρίου, της εφαρμογής των τροποποιήσεων που προέβλεπε η Συνθήκη της Νίκαιας στη λειτουργία του Δικαστηρίου και της προσθήκης δώδεκα νέων δικαστών κατόπιν της διεύρυνσης αντανακλώνται σαφώς στις στατιστικές τις σχετικές με το δικαιοδοτικό έργο του Δικαστηρίου. Οι περατωθείσες υποθέσεις σημείωσαν σημαντική αύξηση και οι εκκρεμούσες έχουν μειωθεί κατά 30 % σε σχέση με το 2003.

Το πιο σημαντικό στοιχείο όμως είναι ότι η τάση αύξησης της διάρκειας των διαδικασιών που είχε παρατηρηθεί έως το 2003 και είχε αποτελέσει και αντικείμενο έντονης κριτικής κατά του Δικαστηρίου ανεστράφη πλήρως. Όσον αφορά τις προδικαστικές παραπομπές, η διάρκεια αυτή περιορίστηκε σε 17 μήνες το 2009, έναντι 25,5 μηνών το 2003. Όσον αφορά τις ευθείες προσφυγές, μειώθηκε σε 17 μήνες, έναντι 23 μηνών το 2003, ενώ ακόμη πιο θεαματική ήταν η μείωση της μέσης διάρκειας εκδίκασης των αναιρέσεων (από 28 μήνες το 2003 σε 15 μήνες το 2009).

Η μείωση αυτή στη διάρκεια των διαδικασιών οφείλεται επίσης και στο γεγονός ότι το Δικαστήριο έκανε ευρεία χρήση των διαφόρων μηχανισμών που διαθέτει για να επιταχύνει τον χειρισμό ορισμένων υποθέσεων (εκδίκαση κατά προτεραιότητα, ταχεία διαδικασία, απλουστευμένη διαδικασία, δυνατότητα εκδίκασης χωρίς προτάσεις του γενικού εισαγγελέα και επείγουσα προδικαστική διαδικασία).

Προτού ολοκληρώσω το τμήμα αυτό της εισήγησής μου θα ήθελα να προβώ σε μια τελική διαπίστωση όσον αφορά την αποτελεσματικότητα στην απονομή της Δικαιοσύνης στην ΕΕ. Παρόλο που τα αποτελέσματα τα τελευ-

ταία χρόνια είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για το ΔΕΕ, βρισκόμαστε σε διαρκή εγρήγορση και αναζητούμε διαρκώς τρόπους για να διατηρήσουμε το ίδιο επίπεδο αποτελεσματικότητας και να επιφέρουμε και περαιτέρω βελτιώσεις. Άλλωστε με τη διαρκή αύξηση του αριθμού των εισαγομένων υποθέσεων και με την επέκταση των αρμοδιοτήτων του ΔΕΕ με τη Συνθήκη τις Λισαβόνας, δεν αποκλείεται να χρειασθεί στο άμεσο μέλλον να ληφθούν και πιο δραστικά μέτρα για τη διατήρηση της αποτελεσματικότητας στην απονομή της Δικαιοσύνης στην ΕΕ.

Δ. Σχόλια

Τα σχόλια με τα οποία θα τελειώσω την εισήγησή μου αναφέρονται αφενός στην κατάσταση που επικρατεί ως προς τη μόρφωση και την επιμόρφωση των δικαστών και αφετέρου στην ανεξαρτησία και την αυτονομία της Δικαιοσύνης στη χώρα μας. Πρόκειται για παρατηρήσεις οι οποίες ασφαλώς έχουν επηρεασθεί από την υπερδεκαετή πλέον εμπειρία μου στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γνωρίζουμε ότι τη μόρφωση και την επιμόρφωση των Δικαστών έχει αναλάβει ή Εθνική Σχολή Δικαστών που πρόσφατα μετονομάστηκε σε Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών και συμπληρώνει ήδη μία δεκαπενταετία από την ίδρυσή της. Η δεκαπενταετία μας θυμίζει και πάλι τον Στέφανο Ματθία που υπήρξε ο πρώτος γενικός διευθυντής της σχολής και με τον οποίο είχα τη χαρά να συνεργαστώ, διότι όπως είναι γνωστό η σχολή φιλοξενήθηκε και φιλοξενείται στις εγκαταστάσεις που ανήκαν στο Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου. Εδώ τα πράγματα φοβούμαι ότι έχουν διαμορφωθεί με ένα τρόπο που δεν ενισχύει οπωσδήποτε την ανεξαρτησία και την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης. Αναρωτιέμαι αν το πρόγραμμα σπουδών ανταποκρίνεται πλέον στις σύγχρονες ανάγκες, αναρωτιέμαι αν η σύνθεση του διδακτικού προσωπικού βοηθά στην εμπέδωση της ανεξαρτησίας, αναρωτιέμαι αν η δημιουργία επετηρίδας από την εισαγωγή στη σχολή είναι ο καλύτερος τρόπος για να διαμορφωθούν ολοκληρωμένες προσωπικότητες. Λυπούμαι διότι έχουν εγκαταλειφθεί ορισμένες καλές πρωτοβουλίες που αφορούσαν στη συμμετοχή περισσότερων πανεπιστημιακών και δικηγόρων στο πρόγραμμα διδασκαλίας της σχολής. Εδώ απαιτείται ένας εκσυγχρονισμός των σπουδών, απαιτούνται μεγαλύτερες προσπάθειες για την επιμόρφωση

των δικαστών, απαιτούνται γενικότερα μία αλλαγή νοοτροπίας και ένας πλουραλισμός στη διδακτέα ύλη και οπωσδήποτε απαιτείται ένας εξευρωπαϊσμός των σπουδών. Η δικαστική εξουσία στην Ελλάδα λειτουργεί μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεσμεύεται από το ευρωπαϊκό δίκαιο και οφείλει να σέβεται τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αυτή η πραγματικότητα πρέπει να αποτυπώνεται επαρκώς και στο πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών.

Ως προς την ανεξαρτησία και την αυτονομία της δικαστικής εξουσίας έχω την αίσθηση ότι οι συνταγματικές εγγυήσεις για την αυτονομία και την αυτοδιοίκηση της δικαστικής εξουσίας έχουν επιφέρει μία προοδευτική και σταδιακή αποξένωση του δικαστικού σώματος από την κοινωνία. Οι έλληνες δικαστές είναι κυριολεκτικά επαγγελματίες δικαστές, αρχίζουν και ολοκληρώνουν τη σταδιοδρομία τους στο δικαστικό σώμα, ενώ η τάση που επικράτησε και στην πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση ήταν να περιορισθεί ακόμη περισσότερο η οποιαδήποτε ανάμειξη των δικαστικών λειτουργιών σε άλλα έργα. Έτσι όμως δημιουργείται ένας κορπορατισμός που ναι μεν προστατεύει τους δικαστές από τον κίνδυνο επηρεασμού τους από εξωγενείς δυνάμεις, ταυτόχρονα όμως κινδυνεύει να τους απομακρύνει από τα βασικά προβλήματα που απασχολούν την κοινωνία. Έτσι δεν θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται αρνητικά το ενδεχόμενο μερικής απασχόλησης ορισμένων πανεπιστημιακών και δικηγόρων στο δικαστικό σώμα, έστω και για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Σ' αυτή την κατεύθυνση συνηγορούν οι εμπειρίες άλλων κρατών καθώς επίσης και οι συνθήκες που επικρατούν στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τα δύο κατεξοχήν δικαιοδοτικά ευρωπαϊκά όργανα έχουν μεικτή σύνθεση, αποτελούνται δηλαδή από μέλη που παλαιότερα ήταν δικαστές, καθηγητές πανεπιστημίου ή και δικηγόροι, χωρίς αυτό να θέτει σε αμφισβήτηση την ανεξαρτησία τους. Και αν η λύση αυτή προϋποθέτει για τα δικά μας δεδομένα αναθεώρηση του Συντάγματος, πρέπει οπωσδήποτε να προηγηθεί ο σχετικός διάλογος, για να γίνουν οι αντίστοιχες προτάσεις. Αυτό που δεν προϋποθέτει συνταγματική αναθεώρηση είναι πάντως οι ανταλλαγές δικαστών μεταξύ κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή η συμμετοχή δικαστών ενός κράτους για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στη δικαιοδοτική λειτουργία δικαστηρίου άλλου κράτους, ώστε οι δικαστές που πραγματοποιούν αυτές τις επισκέψεις να αντλήσουν εμπειρίες και να τις χρησιμοποιήσουν στην άσκηση των δι-

καιοδοτικών τους καθηκόντων στη χώρα τους. Ένα τέτοιο πρόγραμμα ισχύει εδώ και δύο χρόνια στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι δυνατόν για ένα χρονικό διάστημα από έξι μήνες μέχρι ένα έτος δικαστές των κρατών μελών να έρχονται στο Λουξεμβούργο και να ασκούν καθήκοντα εισηγητών σε γραφεία δικαστών ή γενικών εισαγγελέων, χωρίς η δυνατότητα αυτή να έχει αξιοποιηθεί μέχρι σήμερα από την Ελλάδα.

Ανέφερα το τελευταίο παράδειγμα, για να υπογραμμίσω ένα χαρακτηριστικό στοιχείο που διακρίνει τα ελληνικά δικαστήρια. Νομίζω ότι σε αρκετές περιπτώσεις επιδεικνύεται μία υπερβολική αυτοπεποίθηση απέναντι στα ευρωπαϊκά δικαστήρια, πράγμα το οποίο πιστοποιείται και από τη συχνότητα των προδικαστικών παραπομπών που προέρχονται από τη χώρα μας. Εδώ παρατηρούμε ότι ενώ το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει τα τελευταία χρόνια παραπέμψει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποθέσεις με σημαντικό ευρωπαϊκό ενδιαφέρον, ο Άρειος Πάγος δεν φαίνεται να ακολουθεί μία παρόμοια τακτική. Τριάντα χρόνια μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα έπρεπε να είναι κοινή πεποίθηση ότι η προσφυγή στην ευρωπαϊκή εμπειρία δεν είναι αδυναμία, αλλά αντιθέτως δείγμα ωριμότητας και αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρει η Συνθήκη, ώστε να διαψευσθεί αυτό που μου διηγήθηκε δικαστής ο οποίος παρακολούθησε ένα σεμινάριο επιμόρφωσης και άκουσε διδάσκοντα-μέλος ανωτάτου δικαστηρίου να τον συμβουλεύει να μην επηρεάζεται από όσα νομολογούν το Λουξεμβούργο ή το Στρασβούργο, αλλά να ακολουθεί πιστά τα ελληνικά ανώτατα δικαστήρια.

Χρήστος Ροζάκης

*Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου
Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*

1. Θα ήθελα, ξεκινώντας, να συγχαρώ θερμά τους οργανωτές της σημερινής ημερίδας, την Κίνηση Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία και το Μέγαρο Plus για την πρωτοβουλία τους να αφιερώσουν τη σημερινή συζήτηση στον αείμνηστο Στέφανο Ματθία και να συγκεντρώσουν σε αυτήν την αίθουσα βασικούς παράγοντες του δικαστικού κόσμου, σε μια προσπάθεια να αναζητηθούν καλόπιστα λύσεις στα «κακώς κείμενα» στην απόδοση της Δικαιοσύνης στη χώρα μας. Αν και ο ρόλος μου σε αυτήν την ευγενική άσκηση δεν μπορεί παρά να είναι περιορισμένος αφού ο εσωτερικός δικαστής είναι εκείνος που ζει την προβληματική καθημερινότητα και συλλαμβάνει τις αδυναμίες μέσα από το συνεχές έργο του, ωστόσο θα μου επιτρέψετε να διατυπώσω ορισμένες παρατηρήσεις από τη σκοπιά του Στρασβούργου, που κι αυτό ενδιαφέρεται για τη βελτίωση της ποιότητας της Δικαιοσύνης, στην κατεύθυνση μιας πιο ανθρωποκεντρικής και εξατομικευμένης απόδοσής της. Οφείλω, όμως, να επισημάνω εκ προοιμίου, ότι ο προσωπικός μου ορίζοντας είναι στενός, καθώς σχηματίζεται από εμπειρίες και γνώσεις που δεν καλύπτουν, κατ' ανάγκην, το σύνολο των ζητημάτων που αφορούν την Ελλάδα, αλλά μόνον εκείνους τους τομείς που συλλαμβάνονται από τις δικανικές κεραίες του Στρασβούργου, δηλαδή μόνο εκείνες που ανήκουν στα πλαίσια της αρμοδιότητάς του.
2. Θα μου επιτρέψετε στο σημείο αυτό να υπενθυμίσω το αυτονόητο. Ότι δηλαδή η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, την οποία το Δικαστήριο εφαρμόζει, εξυπηρετεί δύο ομόκεντρους στόχους: να προστατεύει τους αδικούμενους από παραβιάσεις, αλλά, ταυτόχρονα, μέσα από την εφαρμογή της να εναρμονίζει βαθμιαία το περιεχόμενο των δι-

καιωμάτων και την έκταση της προστασίας τους στο χώρο της ευρωπαϊκής ηπείρου. Αυτός ο συνδυασμός εξυπηρετείται από το δυσυπόστατο της λειτουργίας της: ενώ, δηλαδή, η Σύμβαση, ως μέρος του εσωτερικού δικαίου, και μάλιστα, για τη χώρα μας με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των νόμων, αφήνεται στα χέρια των εθνικών αρχών για να την εφαρμόσουν – κι αυτή είναι η πρωτογενής λειτουργία της, ωστόσο η διεθνής διάστασή της, δηλαδή η ερμηνεία της από το Στρασβούργο είναι μια συμπληρωματική παρέμβαση, που μόνο αυτή μπορεί να την ολοκληρώσει. Γιατί η νομολογία του Στρασβούργου είναι εκείνη που μπορεί να κατευθύνει τον εσωτερικό παράγοντα σε κοινές ευρωπαϊκές ερμηνείες, και να τον βοηθήσει στην προσαρμογή του σε αυτές. Κάτι που ο ίδιος επιθυμεί και το έχει εκδηλώσει με τη συμμετοχή του στο σύστημα. Κάτι που βελτιώνει, τελικά, τον εκσυγχρονισμό της προστασίας, και την απόδοση της Δικαιοσύνης στα πρότυπα εκείνα που επέλεξε η χώρα να ακολουθήσει.

3. Οι προηγούμενες γενικεύσεις με οδηγούν βαθμιαία στις υποδείξεις που θα ήθελα να υποβάλω στην κρίση σας και που όλες αφορούν αναγκαίες προσαρμογές στην εφαρμογή της Σύμβασης στην Ελλάδα σε μακροσκοπικές διαστάσεις. Επιλέγω αυτή την προσέγγιση, αντί μιας μικροσκοπικής παρουσίασης των διαφωνιών του Στρασβούργου με ειδικές νομολογιακές στάσεις ή διοικητικές πρακτικές στην Ελλάδα, γιατί τις τελευταίες μπορεί κανείς εύκολα να τις αναζητήσει στις επιμέρους αποφάσεις του Δικαστηρίου και στον σχετικό σχολιασμό τους από το νομικό κόσμο μας.
4. Μια πρώτη υπόδειξη: η ανάγκη ερμηνείας του Συντάγματος με τρόπο συμβατό προς τη Σύμβαση. Αν και το Σύνταγμα υπερέχει τυπικά της Σύμβασης, ωστόσο το Στρασβούργο είναι (δύσθυμα) υποχρεωμένο να καταλήγει σε παραβίαση, στις περιπτώσεις εκείνες που ο εσωτερικός δικαστής επιλέγει ερμηνείες συμβατές, κατ' αυτόν, με το Σύνταγμα, αλλά ασύμβατες με την ευρωπαϊκή νομολογία. Καλό θα ήταν, λοιπόν, να ασκούνται προσπάθειες, έτσι ώστε οι ερμηνείες του Συντάγματος να συμβιβάζονται με τη νομολογία. Αναμφίβολα η ίδια παρατήρηση αφορά και ερμηνείες νόμου, αλλά εκεί τα πράγματα είναι θεωρητικά πιο εύκολα, αφού η υπέρτερη ισχύς της Σύμβασης και η αναγκαία *ex officio* επίκλησή της, απλοποιούν το πρόβλημα. Ενώ, βέβαια, ο εθνικός δικαστής έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει τον τυπικά υπέρτερο κανόνα και ο νομοθέτης έχει μεγαλύτερη ευχέρεια τροποποίησης του πάσχοντα νόμου.

5. Η παρατήρηση αυτή μας φέρνει σε μια δεύτερη υπόδειξη: την ανάγκη γνωριμίας, ιδιαίτερα από τα δικαστήρια, με τη νομολογία του Στρασβούργου και την πιο εκτεταμένη χρήση της. Έχω παρατηρήσει ότι το μεγαλύτερο μέρος κριτικής που ασκείται στην Ελλάδα απέναντι στο Στρασβούργο οφείλεται στην άγνοια ή την ελλιπή κατανόηση της νομολογίας. Θα έλεγα ότι πολλές φορές ο κριτής, αντί να εγκύψει με προσοχή πάνω στις λεπτομέρειες μιας απόφασης, αντλεί τις κριτικές παρατηρήσεις του από μια επιφανειακή ανάγνωση του κειμένου – πολλές φορές κάποιο αποσπασματικό εντοπισμό σημείων του χωρίς μια συνολική προσέγγιση, στη βάση της ιδιαιτερότητας των πραγματικών περιστατικών και της συγκεκριμένης εφαρμογής της Σύμβασης σε αυτά. Και καταλήγει σε συμπεράσματα που δεν είναι πάντοτε συναφή με την κεντρική ουσία της απόφασης. Βέβαια αναγνωρίζω ότι ένα τέτοιο αποτέλεσμα μπορεί να οφείλεται και σε δικές μας κακοτεχνίες, όπως επίσης, και κυρίως, στο γεγονός ότι οι αποφάσεις δημοσιεύονται μόνο στις δύο επίσημες γλώσσες.
6. Περαιτέρω, λοιπόν, υπόδειξη: θα πρέπει να αναληφθεί από τις ελληνικές αρχές το έργο της επίσημης μετάφρασης τόσο εκείνων των ελληνικών υποθέσεων, που παρουσιάζουν νομολογιακό ενδιαφέρον, όσο και της πλειονότητας των αποφάσεων του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης. Ήδη ορισμένα κράτη έχουν αναθέσει στο Δικαστήριο το έργο της παρακολούθησης αυτών των μεταφράσεων, με ειδικές χορηγίες.
7. Άλλη υπόδειξη: η εκτέλεση των αποφάσεων. Το ζήτημα αυτό είναι πολυδιάστατο. Αφορά, πρώτον, την ταχύτητα ικανοποίησης του συγκεκριμένου θύματος. Όπως και την έκτασή της: πέρα από τη χρηματική ικανοποίηση, θα πρέπει να υπάρχει προσπάθεια αποκατάστασης στην προτέρα κατάσταση, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις παραβιάσεων του Άρθρου 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου και στις περιπτώσεις του Άρθρου 6. Ιδιαίτερα σε θέματα αδυναμίας πρόσβασης στη Δικαιοσύνη και σε μη-δίκαιη δίκη, θα πρέπει να προβλέπονται νομοθετικά μέτρα ικανοποίησης. Το καθεστώς επανάληψης της διαδικασίας και σε αστικές δίκες πρέπει να νομοθετηθεί, όπως έχει αυτό επιτευχθεί για τις ποινικές δίκες.
8. Αλλά, βέβαια, η πλήρης εξατομικευμένη αποκατάσταση δεν ολοκληρώνει την έκταση των υποχρεώσεων των κρατικών οργάνων απέναντι σε μια παραβίαση. Ο εντοπισμός μιας παραβατικής συμπεριφοράς από το Δικαστήριο πρέπει να κινητοποιεί τις εθνικές αρχές – συμπεριλαμβανο-

μένων και των δικαστηρίων— σε λήψη μέτρων που να αποκλείουν την επανάληψή της στο μέλλον. Τούτο συνεπάγεται νομοθετικές αλλαγές, νέες διοικητικές πρακτικές και νομολογιακές μεταβολές που να εξυπηρετούν, ακριβώς, τη διπλή λειτουργία της Σύμβασης: ατομική προστασία και εναρμόνιση του ελληνικού νομικού πολιτισμού στα ευρωπαϊκά πρότυπα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου. Θα πρέπει, εξάλλου, να τονιστεί ότι οι εθνικές αρχές δεν είναι αβοήθητες στο έργο αυτό: το Δικαστήριο, με αυξανόμενη συχνότητα, έχει αρχίσει να υποδεικνύει γενικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν με την ευκαιρία μιας απόφασης, ενώ η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προτείνει συνηθέστατα γενικά μέτρα αποφυγής παραβατικών συμπεριφορών, για μελλοντικές συμπεριφορές, μετά από τη διαπίστωση μιας συγκεκριμένης παραβίασης από το Δικαστήριο.

9. Έρχομαι, τώρα, στο κρίσιμο θέμα της θέσπισης εσωτερικών ενδίκων μέσων. Η χώρα μας διακρίνεται για τεράστιες καθυστερήσεις στις δίκες, που, όπως έχει επανειλημμένα τονιστεί, οδηγούν ουσιαστικά σε αρνησιδικία. Έχει ως εκ τούτου, απόλυτη ανάγκη ριζικών μεταβολών για την επιτάχυνση των δικών, όπως, επίσης, και θέσπιση δικαστικών μηχανισμών ελέγχου των καθυστερήσεων. Κάτι που πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν ήδη νομοθετήσει. Το ιδανικό σχήμα ενός τέτοιου ενδίκου μέσου θα πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα εντολής επιτάχυνσης μιας καθυστερημένης δίκης, τον έλεγχο για τις αιτίες και τους υπεύθυνους, όπως, επίσης, και εύλογη αποζημίωση για το θύμα της καθυστέρησης. Το ίδιο ισχύει, και σε περιπτώσεις που το εσωτερικό οπλοστάσιο δεν παρέχει αποτελεσματική προστασία για προστατευόμενα από τη Σύμβαση δικαιώματα (Άρθρο 13).
10. Προτελευταία υπόδειξη: αν και στο σημείο αυτό δρασκελίζω το κατώφλι ανάμεσα στις απαραίτητες θεσμικές αλλαγές και στην ουσία των υποθέσεων που απασχολούν την ευρωπαϊκή Δικαιοσύνη, υποκύπτω στον πειρασμό να επισημάνω ότι ένα από τα μεγάλα ζητήματα στα οποία η χώρα μας παρουσιάζει σοβαρό έλλειμμα είναι η ανισότητα συμπεριφοράς των εξουσιών απέναντι στις ετερότητες. Είτε αυτοί είναι μετανάστες, είτε αιτούντες πολιτικό άσυλο, είτε ανήκουν σε ομάδες άλλες από την πλειοψηφική. Και αφορούν τόσο διοικητικές συμπεριφορές, είτε, ακόμα, και δικαστικές αποφάσεις. Αποφάσεις που μερικές φορές αθετούν ρητές υποχρεώσεις του κράτους, που έχουν προκύψει από δικαστικές αποφά-

σεις του Στρασβούργου, απέναντι σε άτομα που ανήκουν σε μειοψηφικές ομάδες. Η απουσία ίσης μεταχείρισης σε τέτοιες περιπτώσεις έχει επανειλημμένα φέρει την Ελλάδα στο εδώλιο διεθνών οργανισμών και την έχει κατατάξει σε χορεία κρατών με αρνητικό πρόσημο προστασίας.

11. Τελευταία υπόδειξη αντί συμπεράσματος: έχω επανειλημμένα τονίσει ότι το Στρασβούργο δεν είναι ούτε ένα υπερδικαστήριο, πάνω από την εθνική Δικαιοσύνη και τις αρχές, ούτε ένας αλάθητος μηχανισμός απόδοσης Δικαιοσύνης. Είναι ένα εξειδικευμένο δικαστήριο, που λειτουργεί επιβοηθητικά για το δικαστικό σύστημα κάθε χώρας, με σαφείς περιορισμούς δικαιοδοσίας και το οποίο θεσπίστηκε από τα κράτη προκειμένου να ελέγχει τη συμμόρφωσή τους με τις συμβατικές υποχρεώσεις τους και να προωθεί κοινές ευρωπαϊκές θέσεις προστασίας. Διαμορφώνοντας νομολογία, η οποία συνήθως αποτελεί τον κοινό παρονομαστή των αντιλήψεων που επικρατούν στον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό. Γι' αυτό το λόγο οι αποφάσεις του ίσως ξενίζουν κάποιες φορές τις εθνικές αρχές, ιδιαίτερα όταν αποκλίνουν από τα εσωτερικά πεπατημένα. Αλλά η προσαρμογή μας με την ευρωπαϊκή νομολογία είναι, τελικά, ο μόνος τρόπος να βελτιώσουμε – όπου αυτή, βέβαια, παρεμβαίνει – ορισμένους αναχρονισμούς και αγκυλώσεις που ταλαιπωρούν, ακόμα, το νομικό σύστημα και τις πρακτικές μας. Και κάτι τέτοιο δεν απαιτεί titánιες προσαρμογές. Αρκεί, νομίζω, να δούμε το Δικαστήριο, όχι ως ένα αντίπαλο δέος, που υποσκάπτει την ανεξαρτησία του εθνικού δικαστή, αλλά ως ένα φίλα προσκείμενο μηχανισμό που επιδιώκει να έλθει αρωγός στην κοινή προσπάθεια για συνεχή βελτίωση της προστασίας, σε πρότυπα ευρύτερα από τα στενά εθνικά, μεταβάλλοντάς τα, όμως, έτσι, μέσα από την εθνική αποδοχή τους, σε πρότυπα εθνικά.

Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Η

Ο χρόνος της συζήτησης, αν και περιορισμένος, επέτρεψε να παρουσιαστούν ενδιαφέρουσες θέσεις και ερωτήσεις από το ακροατήριο*.

- ❖ Στο ερώτημα για τα μέτρα που θα έπρεπε να λαμβάνονται κατά των δικαστών που καθυστερούν την έκδοση αποφάσεων, **ο Πρόεδρος του ΣτΕ** δήλωσε ότι θα κάνει χρήση της δυνατότητας επιβολής κυρώσεων που παρέχει ο νόμος, αλλά με απρόσωπα κριτήρια. Όσοι οφείλουν αποφάσεις ορισμένων ετών και δεν τις φέρουν για να δημοσιευθούν μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, θα υφίστανται τις συνέπειες.
- ❖ Από την πλευρά του **ο Πρόεδρος του ΑΠ** παρατήρησε ότι οι περιπτώσεις των καθυστερούντων στην πολιτική και ποινική Δικαιοσύνη αντιμετωπίζονται από τα αρμόδια όργανα με πειθαρχικές διώξεις που φτάνουν μέχρι την οριστική απόλυση. Στον Άρειο Πάγο δεν έχουμε φαινόμενα τέτοια, πέραν του ότι αρμόδιος είναι ο Υπουργός Δικαιοσύνης για την πειθαρχική δικαιοδοσία επί των μελών του Αρείου Πάγου.
- ❖ Ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, απαντώντας σε ερώτημα για τα κενά στις θέσεις δικαστικών λειτουργών, επανέλαβε ότι ένα 10% περίπου των οργανικών θέσεων είναι κενές. Επί 2.962 οργανικών θέσεων στην πολιτική και ποινική Δικαιοσύνη, περιλαμβανομένων και των Ειρηνοδικών, υπάρχουν 280 κενές θέσεις. Είναι ένα διαχρονικό πρόβλημα. Πάντα υπήρχε. Πριν να μιλήσουμε για οποιαδήποτε αύξηση, πρέπει να καλυφθούν αυτά τα κενά. Και εν τω μεταξύ θα δημιουργηθούν και άλλα κενά. Η δυσλειτουργία της Δικαιοσύνης και οι καθυστερήσεις οφείλονται και σε αυτό. Για το θέμα του μόλις 2% επιτυχίας της εξωδικαστικής επίλυσης, φαίνεται ότι η

* Η παρουσίαση των ερωτήσεων και των απαντήσεων που ακολουθεί έγινε με βάση την απομαγνητοφώνηση. Οι εισηγητές δεν είχαν την ευκαιρία να θεωρήσουν το κείμενο.

κοινωνία δεν είναι έτοιμη να τη δεχθεί ούτε και τη διαμεσολάβηση, τους δύο θεσμούς, που πράγματι θα συνέτειναν ώστε να αποσυμφορηθούν οι πολιτικές υποθέσεις. Αλλά και δικηγόροι και παραστάτες δεν παίζουν ρόλο θετικό στο θέμα αυτό.

- ❖ Στην ερώτηση τι γνώμη έχει ο **Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου** για την ενδεχόμενη υποχώρηση της αρχής της νομιμότητας σε ορισμένες περιπτώσεις προς όφελος της αρχής της σκοπιμότητας, η οποία θα περιορίζεται από θεσμοθετημένα κριτήρια, η απάντηση ήταν ότι αυτό για τη δικιά μας έννομη τάξη είναι ξένο. Είναι αμφίβολο αν θα αντέχαμε να καμφθεί η αρχή της νομιμότητας και να κάνουμε υποχώρηση στην αρχή της σκοπιμότητας. Εδώ υπό την ισχύ της αρχής της νομιμότητας βλέπετε τι πυρά δεχόμαστε και πώς παρεξηγούνται οι ενέργειές μας. Φανταστείτε να προσχωρήσουμε στο άλλο σύστημα.
- ❖ Σε ερώτημα σχετικά με τη θεσμοθέτηση αμιγώς ποινικών δικαστηρίων, ο **Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου** απάντησε ότι συμφωνεί για την καθιέρωση ενός συστήματος αμιγών ποινικών τμημάτων, αλλά αυτό απαιτεί μία γενναία αύξηση του αριθμού των Δικαστικών Λειτουργών. Θα ήταν επιθυμητό να λειτουργήσει, όχι με την έννοια της καταρτίσεως ενός ξεχωριστού, νέου Σώματος δίπλα από το Σώμα των Πολιτικών Δικαστών, αλλά θα επρόκειτο για τμήματα, όπως ακριβώς προεβλέπετο από τον νόμο της κυρίας Μπενάκη, τα μέλη των οποίων θα επελέγοντο από τις Ολομέλειες και θα εναλλάσσονταν ανά διετία ή τριετία.
- ❖ Σχετικά με την απονομή της ποινικής Δικαιοσύνης από τα δικαστήρια της ουσίας, παρατηρείται η απαγγελία των αποφάσεων στο ακροατήριο χωρίς να συνοδεύονται από καμιά προφορική αιτιολογία. Στο ερώτημα πώς συμβιβάζεται αυτό με την αρχή της διαφάνειας και με το Σύνταγμα, ο **Εισαγγελέας ΑΠ** απάντησε ότι σε σημαντικές υποθέσεις μία σύντομη προφορική αιτιολόγηση είναι σκόπιμη. Τώρα, μη ζητάμε τα αδύνατα, δεν θα μπορούσε να είναι εμπεριστατωμένη. Αυτή ακολουθεί και με βάση αυτή κρίνεται ενδεχομένως και η προσβολή της αποφάσεως με τα ένδικα μέσα και ιδίως με την αναίρεση.
- ❖ Για τη νέα ρύθμιση επιλογής της ηγεσίας των Ανωτάτων Δικαστηρίων και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, κατά την οποία προεπιλέγει το Υπουργικό Συμβούλιο έξι πρόσωπα, τα οποία στη συνέχεια αξιολογούνται από τη διάσκεψη των προέδρων της Βουλής, αντάλλαξαν απόψεις οι Πρόεδροι

του ΕΛΣ, του ΣτΕ και ο Εισαγγελέας του ΑΠ, ενώ τοποθετήθηκαν η πρ. Πρόεδρος της Βουλής Α. Ψαρούδα-Μπενάκη και ο Πρόεδρος της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων Χ. Αθανασίου.

- ❖ Στο ερώτημα αν και σε άλλα κράτη-μέρη της ΕΣΔΑ συμβαίνει να εμμένουν τα εθνικά δικαστήρια σε πρακτικές που το ΕΔΔΑ έχει αποδοκιμάσει με τη νομολογία του, ο **Αντιπρόεδρος του ΕΔΔΑ** απάντησε ότι δεν μπορεί αυτή τη στιγμή να αποκλείσει στατιστικά περιπτώσεις ανάλογες με την ελληνική συμπεριφορά. Μπορεί μάλιστα να πει, ότι ίσως αυτές οι περιπτώσεις έχουν αυξηθεί μέσα από την ένταξη των νέων κρατών, των προερχόμενων δηλαδή από τον πρώην σοσιαλιστικό κόσμο. Και αυτό είναι δεδομένο διότι, εκεί πλέον αντιμετωπίζονται και πραγματικές δυσκολίες διαρθρωτικού-θεσμικού χαρακτήρα, που ορισμένες φορές μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ίσως αυτή η επιτάχυνση της ένταξης ορισμένων χωρών είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο μία προβληματικότερη απόδοση διεθνούς Δικαιοσύνης για το Στρασβούργο και ενδεχομένως για το Λουξεμβούργο, αλλά παράλληλα και μια αδυναμία των χωρών αυτών πράγματι να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Άρα η Ελλάδα δεν είναι δακτυλοδεικτούμενη. Όμως, από την άλλη μεριά θα πρέπει να τονιστεί, ότι μιλώντας για τις παραδοσιακές χώρες, εκείνες που αποτέλεσαν ουσιαστικά τους πυλώνες επάνω στους οποίους οικοδομήθηκε η μεταπολεμική προστασία, οι δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες με άλλα λόγια, υπάρχει μία σχεδόν καθολική αποδοχή των αποφάσεων και προσπάθεια συστηματικής, αυθεντικής εκτέλεσής τους, και ότι πλέον αποτελεί τμήμα της εσωτερικής τους λειτουργίας, η επίκληση αποφάσεων και η προσπάθεια προσαρμογής απέναντι σε αυτές τις αποφάσεις με τις δικές τους δικαστικές αποφάσεις. Τα δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι αφενός το House of Lords, με τις θαυμάσιες αγγλικές αποφάσεις και αφετέρου της Γερμανίας. Βλέπετε την ανάγκη τους να προσαρμοστούν προς τη νομολογία την Ευρωπαϊκή και να την ακολουθήσουν πιστά με τρόπο που πράγματι ανταποκρίνεται στην ίδια την πρόθεση του Ευρωπαϊού δικαστή. Δηλαδή, δεν κάνουνε παραποιήσεις χρησιμοποιώντας απλώς και μόνο ως πρόσχημα την ύπαρξη μιας δικαστικής απόφασης, από την οποία και τελικώς με το δικό τους τρόπο αποκλίνουν. Δηλαδή, οι δύο μεγάλες αυτές χώρες πραγματικά έχουν να παρουσιάσουν εντυπωσιακές εξελίξεις στο σημείο αυτό. Στη Γερμανία ίσως πολλές φορές είναι πιο δύσθυμοι, το Συνταγματικό τους Δικαστήριο, μάλιστα, μερικές φορές έχει έρθει και σε σύγκρουση με το Ευρωπαϊκό.

- ❖ Ως προς το ζήτημα της καθυστέρησης απονομής της Δικαιοσύνης, πρώτα από όλα λαμβάνεται υπόψη ένα τρίπτυχο επάνω στο οποίο οικοδομείται η τελική απόφαση παραβίασης ή μη παραβίασης. Ένα σκέλος του τρίπτυχου είναι η συμπεριφορά των διαδίκων και ιδιαίτερα η συμπεριφορά εκείνου του διαδίκου ο οποίος είναι και ο προσφεύγων. Πολλές φορές αυτό έχει ή ως τελικό αποτέλεσμα την απόρριψη της προσφυγής ως μη παραδεκτής ή έχει επίπτωση στο οικονομικό σκέλος της αποζημίωσης, εφόσον διαπιστωθεί η συμμετοχή στις καθυστερήσεις των ατόμων εκείνων τα οποία έχουν ήδη συμβάλει στην επέκταση του χρονικού ορίζοντα της διαδικαστικής διαδικασίας. Θα πρέπει όμως να τονισθεί ότι, σε αντίθεση με τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, η ελληνική πλευρά έχει αγιοποιήσει την πρωτοβουλία των διαδίκων. Δηλαδή, έχει δώσει την αντίληψη και αυτή είναι ίσως η πραγματικότητα η νομική εν πάση περιπτώσει στην Ελλάδα, ότι μία αστική δίκη βρίσκεται πάντα στα χέρια του διαδίκου. Ότι από κει και πέρα το δικαστήριο δεν ενδιαφέρεται και δεν το αφορά στο βαθμό που υπάρχουν αμέλειες ή καθυστερήσεις που προκύπτουν από τον διάδικο. Αυτό είναι ως ένα βαθμό σωστό. Αλλά από ένα σημείο και πέρα, η απόδοση της Δικαιοσύνης ακόμα και στην αστική δίκη, έχει και ένα αντικειμενικό προορισμό. Να επιλύσει μία διαφορά. Η απόλυτη απουσία οποιουδήποτε παρακουληθηματικού ενδιαφέροντος της Δικαιοσύνης απέναντι σε πραγματικές καθυστερήσεις που προκύπτουν από την αμέλεια των διαδίκων, είναι κάτι το οποίο έχει επισημανθεί στο Στρασβούργο και έχει καταδικαστεί ουσιαστικά. Δηλαδή, ενώ δεν έχουμε φτάσει στο σημείο να πούμε ότι αγνοούμε πλήρως την αρχή της πρωτοβουλίας των διαδίκων στις αστικές δίκες, παρ' όλα αυτά υπάρχει ένα οριακό σημείο που κανείς διακρίνει πού σταματάει αυτή η αμέλεια και η τελικά μοναδική υπευθυνότητα του διαδίκου και πού αρχίζει η συλλογική δικαστική υπευθυνότητα για την ολοκλήρωση μίας διαδικασίας.
- ❖ Όσον αφορά τώρα το τελευταίο θέμα, αν είμαστε μοναδικοί. Μα δεν είμαστε μοναδικοί σε τίποτα. Καλώς ή κακώς όλες οι χώρες οι οποίες μετέχουν στο σύστημα διακρίνονται για παραβιάσεις. Ουδείς αναμάρτητος. Στο θέμα της διάρκειας της δίκης υπάρχουν χώρες οι οποίες αποτελούν τον κεντρικό δακτυλοδεικτούμενο παράγοντα, όπως η Ιταλία. Αλλά τώρα εμείς μιλάμε για την Ελλάδα και προσπαθούμε να βελτιώσουμε τα τρωτά που αφορούν την Ελλάδα.
- ❖ Απαντώντας στο ερώτημα πώς βλέπει να διαμορφώνεται η σχέση ΔΕΕ και

ΕΔΔΑ μετά την προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ, και την τύχη της νομολογίας Bosporus περί ισοδύναμης προστασίας, **ο Πρόεδρος του ΔΕΕ** παρατήρησε ότι η απάντηση είναι αδύνατη και τούτο διότι, πρόκειται για μία πρωτόγνωρη διαδικασία, η οποία προβλέπεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας και έχει αρχίσει ήδη, αυτήν την περίοδο που έχει διανυθεί από την 1 Δεκεμβρίου 2009, η Ευρωπαϊκή Ένωση να προετοιμάζει την εντολή την οποία θα λάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από το Συμβούλιο Υπουργών, ώστε να αρχίσει πιθανότατα πριν από τη λήξη της Ισπανικής Προεδρίας, δηλαδή μέχρι τον Ιούλιο του 2010, τις διαπραγματεύσεις με το Συμβούλιο της Ευρώπης για τη σύνταξη μίας διεθνούς συμφωνίας πάνω στην οποία θα στηριχθεί η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ. Τα ζητήματα τα οποία πρέπει να ρυθμιστούν είναι πολλά και έχουν, από τεχνικό μέχρι πάρα πολύ ουσιαστικό, περιεχόμενο.

- ❖ Συμπληρώνοντας, **ο Αντιπρόεδρος του ΕΔΔΑ** επισήμανε τον πειρασμό να θεωρηθεί ότι υπάρχει ένας ανταγωνισμός ανάμεσα στο Στρασβούργο και στο Λουξεμβούργο ή ανάμεσα συνολικότερα στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο Στρασβούργο. Αυτό δεν είναι σωστό. Η μακρά πείρα πλέον το έχει αποδείξει, ότι πρώτον, οπουδήποτε υπήρξε ζήτημα σύμπτωσης θεματικής γύρω από την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, είτε αυτό αφορούσε το Στρασβούργο για υποθέσεις που προέρχονταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, είτε αφορούσε το Λουξεμβούργο για υποθέσεις που είχαν σχέση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, υπήρξε μία σύμπνοια αντιμετώπισης και μία συνεργασία η οποία δεν οδήγησε ποτέ σχεδόν, σε διαφορετικές αντιλήψεις και απόψεις. Άρα, αυτό, σε συνδυασμό με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος πλέον ισχύει ως αναπόσπαστο τμήμα της Συνθήκης της Λισαβόνας και ο οποίος περιέχει σαφείς διατάξεις γύρω από τον τρόπο με τον οποίον θα αντιμετωπίζεται η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη μεριά του Λουξεμβούργου και των άλλων οργάνων της Ένωσης. Εξ άλλου η ένταξη —η λέξη δεν είναι σωστή— η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο σύστημα του Στρασβούργου, ουσιαστικά ολοκληρώνει την προστασία. Δεν δημιουργεί μία καινούρια προστασία. Δηλαδή, στην ουσία ένας χώρος που ήταν μοναδικά έξω από την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, σε μία φάση που ολοένα αποκτά μεγαλύτερες και περισσότερες αρμοδιότητες, συρρικνώνοντας την εθνική κυριαρχία, δεν μπορούσε να μείνει έξω από την προστασία. Διότι η

λογική της σύμβασης είναι ότι δεν μπορούν να βρεθούν μέσα και μέτρα, με βάση τα οποία είναι δυνατόν βαθμιαία να συρρικνώνεται η ατομική προστασία επειδή υπάρχουν μεταβιβάσεις κυριαρχίας και αρμοδιότητας σε εξωεθνικά όργανα, είτε υπερεθνικού, είτε διεθνούς χαρακτήρα. Και η προσχώρηση εξυπηρετεί αυτό το στόχο, ή εξυπηρετεί και τους δυο στόχους. Πρώτον, να μην αφηθεί τίποτα, εκτός μίας συγκεκριμένης προστασίας που να εξασφαλίζει τον Ευρωπαίο πολίτη από πιθανές μειώσεις της δυνατότητας προστασίας λόγω αυτής της μετακίνησης των αρμοδιοτήτων. Και δεύτερον, η εναρμόνιση στην οποία αναφέρθηκε και στην κυρίως εισήγησή του, της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων και των Ευρωπαϊκών μηχανισμών.

- ❖ Για την απόφαση Bosporus, είχανε μία εκτεταμένη συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων, με τον Πρόεδρο του ΔΕΕ, στο Στρασβούργο. Είναι μία απόφαση που ελήφθη κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Το πώς θα εξελιχθεί η νομολογία του Στρασβούργου, εάν και όταν έρθει η στιγμή που θα κρίνεται όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο ΕΔΔΑ, είναι κάτι το οποίο θα δείξει η στιγμή.

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Ε Σ

Στο τέλος οι εισηγητές συνόψισαν επιγραμματικά τη δική τους εικόνα για αυτή τη συζήτηση*.

– Γ. ΚΑΛΑΜΙΔΑΣ, Πρόεδρος ΑΠ:

Στον τομέα μου τουλάχιστον, της πολιτικής και ποινικής Δικαιοσύνης, είδαμε τα προβλήματα και υπέδειξα κάποιους τρόπους επίλυσης, βελτιώσεως των όρων απονομής Δικαιοσύνης. Πιστεύω ότι αν γίνουν τα περισσότερα από όσα είπα, θα υπάρξει μία ουσιαστική βελτίωση. Σίγουρα υπάρχουν προβλήματα πάγια και διαχρονικά. Ελλείψεις δικαστών, υπαλλήλων, υποδομών, μηχανοργάνωσης, σε συνδυασμό με το ότι κάποιοι δικαστές, όπως μικρός αριθμός, εξάγει εγώ από την θητεία μου ως Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στις υποχρεώσεις τους. Όλα αυτά δημιουργούν μια εικόνα, που δεν είναι η πραγματική. Επαναλαμβάνω, ότι αυτοί οι 50–70 είναι που μας απασχολούν: τα όργανα, την Ολομέλεια, τους Επιθεωρητές, τον Προϊστάμενο Επιθεωρήσεως, ενώ η πραγματική κατάσταση είναι, ότι η μεγάλη πλειοψηφία των δικαστών εργάζονται αόκνως όπως έκανα και εγώ, όπως κάνανε και άλλοι, για να φέρουν σε πέρας υπό αντίξοες συνθήκες την αποστολή τους.

– Ι. ΤΕΝΤΕΣ, Εισαγγελέας ΑΠ:

Επαναλαμβάνοντας μάλλον αυτά που έχω πει, ότι για να φτάσουμε σε μία ικανοποιητική και αποτελεσματική απονομή της ποινικής και της πολιτικής Δικαιοσύνης, θα πρέπει να συμπράξουν πάρα πολλοί παράγοντες. Όχι μόνο τα δικαστήρια, αλλά και ο νομοθέτης. Όπως παραστατικά ειπώθηκε, να βάλει

* Με βάση την απομαγνητοφώνηση. Οι εισηγητές δεν είχαν την ευκαιρία να θεωρήσουν το κείμενο.

το χέρι στην τσέπη το κράτος, η πολιτεία και να λάβει τολμηρά νομοθετικά μέτρα. Επίσης, οι δικαστές και κυρίως άλλοι παράγοντες της Δικαιοσύνης, όπως είναι οι δικηγόροι. Αυτό, δε, πρέπει να γίνει με την κατάρτιση ενός μακρόπνοου, ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου, δεν γίνεται από τη μία στιγμή στην άλλη. Είναι μία υπόθεση γενεών. Τουλάχιστον μίας γενεάς. Κάποτε όμως πρέπει να γίνει η αρχή.

– **Γ. ΚΟΥΡΤΗΣ**, *Πρόεδρος ΕΛΣ:*

Τα προβλήματα της Δικαιοσύνης είναι πολυσύνθετα. Δεν λύνονται εύκολα. Ένας μεγάλος παράγων είναι ο παράγων χρήμα και δεν διατίθεται πολύ χρήμα για την απονομή της Δικαιοσύνης. Και ένας δεύτερος παράγων είναι, ο παράγων άνθρωπος. Πρέπει λοιπόν οι δικαστές μας ως άνθρωποι να σκεφτούν ότι θα δουλέψουμε κάτι παραπάνω για να εξυπηρετήσουμε το κοινωνικό σύνολο. Οιοσδήποτε διατάξεις να κάνουμε, αν δεν αλλάξει ο παράγων άνθρωπος, αν ο δικαστής δεν κατανοήσει τη στάση των αδικουμένων, αυτών που έχει ενώπιόν του και ότι πρέπει να απονείμει τη Δικαιοσύνη, όσους νόμους να κάνουμε και όσες διατάξεις να βάλουμε, δεν θα μπορέσουμε. Βέβαια πρέπει να αρχίσει μία - πανεθνική θεωρώ εγώ - προσπάθεια για τη βελτίωση της Δικαιοσύνης, που σε οικουμενικό επίπεδο να αποφασιστούν ορισμένα μέτρα, τα οποία να τα εγκρίνει όλος ο πολιτικός κόσμος της χώρας, που σημαίνει ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο, για να μπορέσουμε να φτάσουμε σε μία βελτίωση της Δικαιοσύνης. Τα μέτρα δεν πρέπει να ανήκουν σε μία παράταξη. Πρέπει να είναι οικουμενικά, να τα δεχθεί όλος ο πολιτικός κόσμος και να τα υλοποιήσουμε σταδιακά, ούτως ώστε να επιτύχουμε το καλύτερο αποτέλεσμα. Το άριστο δεν μπορούμε να το επιτύχουμε εύκολα.

– **Π. ΠΙΚΡΑΜΜΕΝΟΣ**, *Πρόεδρος ΣΤΕ:*

Δεν νομίζω ότι υπάρχει πραγματικό πρόβλημα ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Δεν θα αποφύγω τον πειρασμό να πω, ότι θα ακούσετε να μιλάνε για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης αυτοί που συνήθως ασκούν τις πιέσεις στη Δικαιοσύνη. Όλοι ξέρουμε ποιοι ασκούν τις πιέσεις στη Δικαιοσύνη. Δεν νομίζω πάντως ότι σε τελευταία ανάλυση υπάρχει πραγματικό πρόβλημα ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, τουλάχιστον σε ό,τι μας αφορά.

Θα συμφωνήσω με τον κύριο Σκουρή, ότι υπάρχει μία αυξανόμενη τάση επαγγελματισμού στη Δικαιοσύνη. Ξεφεύγουμε λίγο από το «δικαστικοί λει-

τουργοί» και πάμε στο ότι γινόμαστε καριερίστες και επαγγελματίες δικαστές. Δηλαδή παρατηρείται στις νεότερες γενιές ότι κάποιος επιλέγει τη σταδιοδρομία του δικαστή για να κάνει μία σταδιοδρομία, τρόπον τινά, δημοσίου υπαλλήλου χωρίς βέβαια αυτό να ενέχει κανενός είδους αποδοκιμασία. Αυτός είναι ο λόγος που πολλές γυναίκες επιλέγουν να γίνουν δικαστές με αποτέλεσμα τα δικαστήρια πλέον σε τεράστιο ποσοστό να αποτελούνται από γυναίκες δικαστές.

Δεν θα ήμουν αντίθετος στην ιδέα να μπορούν να γίνονται και δικηγόροι και καθηγητές δικαστικοί λειτουργοί. Ίσως αυτό να προϋποθέτει βέβαια και την αναγκαιότητα μεταβολής του Συντάγματος. Θα ήθελα όμως να ισχύει το ίδιο και για τους δικαστικούς λειτουργούς. Να μπορούν και αυτοί να πηγαίνουν σε άλλα λειτουργήματα. Νομίζω ότι αυτό θα απελευθέρωνε τον κλάδο από αυτή την τάση επαγγελματοποίησης και καθηλώσεως. Διότι οφείλω να πω ότι διαπιστώνω, ότι χρησιμοποιείται η δικαστική ανεξαρτησία όχι για ουσιαστικούς λόγους της δικαστικής κρίσεως, όπου βεβαίως εκεί οφείλεται να υπάρχει δικαστική ανεξαρτησία, αλλά, για λόγους επαγγελματικής συμπεριφοράς. Δηλαδή, το αν κάποιος καθυστερεί να δώσει τις αποφάσεις είναι θέμα δικαστικής ανεξαρτησίας;

Δεν ξέρω πώς μπορούμε να αλλάξουμε αυτή την κατάσταση. Είμαι σκεπτικός πάνω σε αυτά. Θα επιμείνω στο να πάρουν τα δικαστήρια ένα δικό τους προϋπολογισμό. Νομίζω ότι μπορούν να κάνουν καλύτερη διαχείριση και αυτό θα συμβάλει στην ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Έστω και για λόγους ισότητας προς το Ελεγκτικό Συνέδριο το οποίο ήδη έχει το δικό του προϋπολογισμό, το ίδιο θα πρέπει να γίνει και με τα υπόλοιπα δικαστήρια. Κατά τα άλλα, το είπα και προηγουμένως, νομίζω και εγώ ότι τα προβλήματα δεν λύνονται από μία Κυβέρνηση. Μία Κυβέρνηση εκλέγεται για τέσσερα χρόνια. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης μένει ακόμα λιγότερο, μένει περίπου δυο χρόνια. Δεν μπορεί να κάνει ο άνθρωπος, όση καλή θέληση και να έχει, πολλά πράγματα. Εμβαλωματικές λύσεις μπορεί να δώσει, οι οποίες συνήθως περιορίζονται σε τροποποιήσεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τροποποιήσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλα τινά, τα οποία καλύτερα να μην αναφέρω, γιατί μπορούν να προκαλέσουν σχόλια. Νομίζω ότι έτσι δεν λύνονται τα προβλήματα της Δικαιοσύνης. Θα επαναλάβω ότι πρέπει να τα δούμε σε βάθος χρόνου. Να εντοπίσουμε ποια είναι και να προχωρήσουμε με λύσεις σε βάθος χρόνου.

– **Β. ΣΚΟΥΡΗΣ**, *Πρόεδρος ΔΕΕ*:

Μετά τις τελευταίες παρατηρήσεις του κυρίου Πικραμένου, οι οποίες με βρίσκουν απολύτως σύμφωνο, τουλάχιστον στην κατεύθυνσή τους, δεν έχω να πω πολλά πράγματα.

Αυτό το οποίο νομίζω, όμως, ότι πρέπει να βγει και ως συμπέρασμα από τη σημερινή συζήτηση, είναι η ιδέα να κληθούν εκείνοι οι οποίοι διευθύνουν τα ανώτατα δικαστήρια, και να πλαισιωθούν από αυτούς που έχουν την αντίστοιχη Ευρωπαϊκή εμπειρία θα πρέπει να καταλάβουμε ότι η ελληνική έννομη τάξη, η εθνική έννομη τάξη, μάλλον η οποιαδήποτε εθνική έννομη τάξη, έχει παύσει προ πολλού να είναι αποκλειστικά εθνική. Και ότι θα πρέπει να αξιοποιηθεί η εμπειρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γιατί ίσως δεν είναι σωστό να μιλήσουμε για ξεχωριστή έννομη τάξη. Μία είναι η έννομη τάξη, η οποία όμως έχει καταστεί πολύπλοκη. Έχει διαφορετικές πηγές. Αυτό είναι αλήθεια και αυτό δεν το έχουμε συνειδητοποιήσει έτσι όπως θα έπρεπε. Όταν το συνειδητοποιήσουμε με τον τρόπο με τον οποίο αυτό πρέπει να γίνει, που είναι ο ενδεδειγμένος, τότε νομίζω ότι και οι μικρές ίσως διαφωνίες οι οποίες μπορεί να αναδεικνύονται ή να έχουν αναδειχτεί ή να υποβόσκουν εν πάση περιπτώσει μεταξύ του Στρασβούργου, του Λουξεμβούργου και των εθνικών δικαστηρίων, θα καταστούν πολύ λιγότερες, προς όφελος νομίζω όλων. Γιατί τα θετικά αυτών των πρόσθετων πηγών, πρέπει να τα απολαμβάνουν και όλοι οι Έλληνες φυσικά.

– **Χ. ΡΟΖΑΚΗΣ**, *Αντιπρόεδρος ΕΔΔΑ*:

Θα συμφωνήσω απόλυτα με πολλούς από τους προλαλήσαντες και ιδιαίτερα με τον Βασίλη Σκουρή στην τελευταία του ανάλυση σχετικά με τα συγκοινωνούντα δοχεία. Δηλαδή, με τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Δικαιοσύνη και στην εσωτερική Δικαιοσύνη. Το τόνισα και στην εισαγωγική ομιλία μου, θεωρώντας ότι θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι δεν έχουμε να κάνουμε με δύο εχθρικά μέτωπα τα οποία ανταγωνίζονται το ένα το άλλο. Έχουμε να κάνουμε με ένα σύστημα αλληλένδετων σχέσεων που αναπτύσσεται ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή και στην εσωτερική Δικαιοσύνη, με αποτελέσματα τα οποία μπορεί να είναι και για τις δύο πλευρές εξαιρετικά θετικά. Η επιφύλαξη που υπάρχει ακόμα από τη μεριά της εθνικής έννομης τάξης, ιδιαίτερα των δικαστηρίων, στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει το Στρασβούργο και το Λουξεμβούργο ορισμένα ζητήματα, θα πρέπει να περιοριστεί, να μπει κάτω από το βέτο μίας

άλλης λογικής. Της λογικής η οποία είναι η ίδια που πράγματι διαμόρφωσε τη σχέση με την επιθυμία των κρατών. Όσον αφορά το θέμα της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, ίσως δεν είμαι ο εγκυρότερος να μιλήσει για αυτό. Θα έλεγα ότι δεν είναι απλά και μόνο πρόβλημα του δικαστή, ούτε πρόβλημα προνοιών βάσει των οποίων μπορεί αυτή η ανεξαρτησία να κατοχυρωθεί.

Φυσικά δεν αμφισβητώ ότι πρέπει να υπάρχουν κανόνες οι οποίοι να κατοχυρώνουν αυτήν την ανεξαρτησία και ότι αυτοί οι κανόνες πρέπει να είναι τέτοιοι και τόσοι, ώστε να είναι εφαρμόσιμοι σε κάθε περίπτωση. Πιστεύω όμως ότι το πρόβλημα είναι γενικότερο. Αφορά όλες τις πλευρές της εξουσίας. Αφορά δηλαδή και την εκτελεστική και τη νομοθετική απέναντι στη δικαστική. Υπάρχει επίσης ένας βαθμός συννεοχής ή ένας βαθμός ευθύνης και των άλλων εξουσιών, στην υπονόμηση αυτής της ανεξαρτησίας. Πράγμα που σημαίνει ότι, σε τελευταία ανάλυση, το πρόβλημα είναι κοινωνικό και δεν απέχει από την λογική της διαφθοράς - ας το ονομάσουμε έτσι. Η διαφθορά ακόμα και στο θέμα της δικαστικής ανεξαρτησίας είναι ένας καρκίνος, ο οποίος δημιουργεί μεταστάσεις πολλαπλές στο σώμα που αρχικά πάσχει. Διαφθορά και δικαστική ανεξαρτησία είναι ζητήματα αλληλένδετα. Εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες. Εξαρτώνται από τις αντοχές του δικαστή. Εξαρτώνται από την απουσία παρεμβάσεων από τις άλλες εξουσίες. Εξαρτώνται από την απουσία κυρώσεων των άλλων εξουσιών απέναντι στον δικαστή. Πράγματα τα οποία, όπως είπα και πάλι, είναι συνυφασμένα με το νομικό πολιτισμό μας.

Έχω την αίσθηση ότι ο νομικός μας αυτός πολιτισμός δεν έχει φτάσει στο αποκορύφωμα εκείνο το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε μία απόλυτη ταύτιση της λογικής, της Μοντεσκιανής λογικής, ας το πούμε έτσι, με την καθημερινότητα της αντιμετώπισης των προβλημάτων. Εκεί έχουμε ένα έλλειμμα και ελπίζω αυτό να αναπληρωθεί με την πάροδο του χρόνου. Βοηθούντων φυσικά και των Ευρωπαϊκών δικαστηρίων σε αυτό.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Νίκος Φραγκάκης,

Αντιπρόεδρος της Κίνησης Πολιτών και Πρόεδρος ΕΚΕΜΕ

Φτάνοντας στην ώρα των συμπερασμάτων, επιτρέψτε μου να θυμίσω τα λόγια με τα οποία, εδώ και 70 χρόνια, ο μεγάλος νομοδιδάσκαλος Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος είχε προσφωνήσει τον τότε μόλις αφυπηρητήσαντα πρόεδρο ΑΠ Αντώνιο Ζηλήμονα κατά την ανακήρυξή του σε επιτ. διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών: «Χειρίσθητε, κύριε πρόεδρε, όχι κοινήν τινα εξουσίαν, αλλά την ωραιότεραν λειτουργίαν ήν εδημιούργησεν η ανθρωπότης» και «ο δικαστής είναι η πύλη δια της οποίας το δίκαιον εκ της σφαίρας των ιδεών εισέρχεται εις το πεδίο της πραγματικότητας».

Θα μπορούσε ο καθένας μας να σταχυολογήσει, διαχρονικά, πολλούς ανάλογους επαίνους για εξέχοντες δικαστές, αν θελήσει να εγκωμιάσει τα πρόσωπα και δια των προσώπων την ίδια τη Δικαιοσύνη. Όλοι σ' αυτή την αίθουσα πιστεύουμε στην αξία της Δικαιοσύνης και έχουμε επίγνωση των δυσχερειών της απονομής της. Ήρθαμε απόψε με την προσδοκία οι έξι ομιλητές να μας τονώσουν την εμπιστοσύνη ότι η μετάβαση από τη σφαίρα των ιδεών στο πεδίο της νομικής πραγματικότητας γίνεται ομαλά, αμερόληπτα, αποτελεσματικά. Με ίσους όρους για όλους τους πολίτες.

Ήρθαμε για να ακούσουμε τους δικαστές να μας καθησυχάζουν ότι εκείνοι θα μας προστατέψουν ακόμα και από το νομοθέτη, αν χρειαστεί, και πάντως και από το κράτος, όταν δεν εφαρμόζει τους νόμους του, και από άλλους ισχυρούς που θεωρούν ότι είναι «υπεράνω» και της Δικαιοσύνης. Με απλά λόγια, ο πολίτης ήρθε να ακούσει ότι μπορεί να βρει το δίκιο του και μάλιστα σε εύλογο χρόνο όταν προσφεύγει στη Δικαιοσύνη.

Δεν περιμέναμε βέβαια ότι σήμερα θα λύνονταν όλα τα προβλήματα απο-

νομής της Δικαιοσύνης που συσσωρεύονται και χρονίζονται από καταβολής του ελληνικού κράτους.

Αρκεί τουλάχιστον σε μερικά σημεία να φάνηκε ότι, χάρη και στους αποψινούς ομιλητές, θα γίνουν χωρίς καθυστέρηση βήματα μπροστά.

Σπύρος Φραγκούλης

Δ.Ν. Δικηγόρος - Μέλος Δ.Σ. της Κίνησης Πολιτών

Ο σκοπός της σημερινής εκδήλωσης και φιλοδοξία της ήταν, όπως τόνισε και ο κ. Φραγκάκης, να συμβάλει στη βελτίωση της απονομής της Δικαιοσύνης στον τόπο μας.

Όπως ανέφερε ο κ. Φραγκάκης, αλλά θέλω και εγώ με τη σειρά μου να τονίσω, βασικός άξονας του τρόπου σκέψης μας ως Κίνηση Πολιτών, δεν είναι η απλή καταγραφή μιας αρνητικής ή λιγότερο αρνητικής κατάστασης στους τομείς ενασχόλησης μας, όπως εν προκειμένω της Δικαιοσύνης και της απονομής της, αλλά το πρακτικό αποτέλεσμα για τον πολίτη.

Τα παράπονα του πολίτη στο συγκεκριμένο θέμα είναι πολλά και τα περισσότερα δικαιολογημένα. Μια απλή καταγραφή τους όμως θα ήταν ανώφελη και στείρα.

Με τη σημερινή εκδήλωση θελήσαμε να φέρουμε στο προσκήνιο συγκεκριμένες και αποτελεσματικές προτάσεις, με ευρύτερη κοινωνική αποδοχή, που ακριβώς για αυτό το λόγο να μπορούν να εφαρμοσθούν ως πρώτο βήμα άμεσα και να βελτιώσουν την ουσία, την ποιότητα δηλαδή της απονομής της Δικαιοσύνης αλλά και την εικόνα της, πάντα από τη σκοπιά του πολίτη.

Με τον τρόπο αυτό και με τη σταδιακή αύξηση της εμπιστοσύνης του πολίτη προς τη Δικαιοσύνη (δεν δέχομαι τον όρο αποκατάσταση, γιατί ο πολίτης εξακολουθεί να πιστεύει σε αυτήν), θα έρθουν σταδιακά αλλά σταθερά στο προσκήνιο ευρύτερες και βαθύτερες ποιοτικές απαιτήσεις των πολιτών για ένα ευνομούμενο κράτος δικαίου.

Στο σημείο αυτό, θα μου επιτρέψετε και εμένα που θα επιχειρήσω στη συνέχεια να συνοψίσω τα πρακτικά συμπεράσματα και προτάσεις από τις ομιλίες των εισηγητών, όπως ο κ. Φραγκάκης ανέφερε το περιστατικό ή τη ρήση του Τριανταφυλλόπουλου, να σας υπενθυμίσω ένα γερμανικό περιστατικό, κατά

άλλους μύθος, γνωστό στους νομομαθείς, ίσως άγνωστο στους μη νομομαθείς, αλλά μην ξεχνάμε ότι η εκδήλωση αυτή γίνεται για τον πολίτη. Δεν αποτελούμε άλλωστε μια συνάθροιση νομομαθών.

Συγκεκριμένα, θα αναφερθώ στο περιστατικό του μυλωνά και του βασιλιά της Πρωσίας, που όταν ο βασιλιάς τον απείλησε ότι θα πάρει με τη βία τον μύλο του, ο οποίος βρισκόταν δίπλα στα ανάκτορα του Πότσνταμ και τον ενοχλούσε με τον θόρυβό του, ο μυλωνάς δεν πτοήθηκε καθόλου και απάντησε με τη φράση που έμεινε παροιμιώδης: «Ναι, αλλά υπάρχουν δικαστές στο Βερολίνο». Ο βασιλιάς λέγεται ότι δεν θύμωσε καθόλου από την αντίδραση του μυλωνά, το αντίθετο μάλιστα.

Μύθος ή αλήθεια οι απόψεις δίστανται. Δεν έχει όμως καμία σημασία. Και απλός μύθος να είναι, αποτελεί μια ιδανική εικόνα μιας ευνομούμενης πολιτείας, αφού αντικατοπτρίζει με τον καλύτερο τρόπο την εμπιστοσύνη του πολίτη στη Δικαιοσύνη και στους δικαστές αλλά και τη σοφία του βασιλιά, που προώθησε ή –τουλάχιστον- άφησε να καλλιεργηθεί το κλίμα αυτό της εμπιστοσύνης των υπηκόων του προς τους δικαστές ως όργανα απονομής δικαίου, την εποχή που σε γειτονικά κράτη ο Βασιλιάς ταυτιζόταν με τον Νόμο: Ο ΝΟΜΟΣ ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ.

Θα μου επιτρέψετε αυτό να είναι και το πρώτο συμπέρασμα που αποκόμισα από τη σημερινή εκδήλωση:

Ναι, υπάρχουν Έλληνες Δικαστές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη που και ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των πολιτών, αλλά και μπορούν και θέλουν να βελτιώσουν με αποτελεσματικά και άμεσα μέτρα την απονομή της Δικαιοσύνης στη χώρα μας.

Και τονίζω το άμεσα γιατί πολλά απλά αλλά αποτελεσματικά μέτρα-προτάσεις που ανέδειξαν οι ομιλητές, θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν άμεσα εύκολα ή έστω λιγότερο εύκολα – αφού τυγχάνουν, όπως προανέφερα, ευρύτερης κοινωνικής αποδοχής.

Δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι πολλές φορές θα αρκούσε αυτή η εφαρμογή των ισχυόντων Νόμων.

Ακριβώς αυτή η κοινωνική αποδοχή είναι η πιο σημαντική προϋπόθεση άμεσης εφαρμογής τους.

Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα υπάρχει πλέον όχι μόνο συναίνεση αλλά και απαίτηση εφαρμογής τους από τον πολίτη.

Ποια είναι αυτά τα μέτρα-προτάσεις που ακούσαμε από τους ομιλητές πά-

ντα με κύριο κριτήριο την αποτελεσματικότητα αλλά και την άμεση δυνατότητα εφαρμογής τους;

Χωρίς, δηλαδή, ει δυνατόν περαιτέρω νομοθετικές ρυθμίσεις που θα βελτιώσουν άμεσα την ουσία, την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης και την ποιότητα της, που βασικό της στοιχείο είναι και η ταχύτητα της, πάντα από τη σκοπιά του πολίτη.

Παρενθετικά, προλαμβάνοντας σας ίσως, επιθυμώ να επισημάνω ότι η καταγραφή αυτών των συμπερασμάτων της σημερινής εκδήλωσης που καλούμαι να κάνω, αναπόφευκτα έχει, παρά τις αντίθετες προσπάθειές μου, και ορισμένα υποκειμενικά στοιχεία. Ελπίζω ελάχιστα.

Ο καθένας όμως από εμάς έχει βγάλει ήδη τα συμπεράσματά του. Θα είμαι επιγραμματικός στην καταγραφή αυτών των συμπερασμάτων, βάσει των σημειώσεων που κράτησα από την σημερινή εκδήλωση:

Συμπεράσματα – Προτάσεις των εισηγητών της εκδήλωσης

Η παράθεση των συμπερασμάτων-προτάσεων ξεκινά με αυτές που αποτελούν αντικείμενο πρωτοβουλίας των ιδίων των Δικαστών ως οργάνων απονομής Δικαιοσύνης και καταλήγει σε εκείνες που αποτελούν αντικείμενο αμιγούς πολιτικής αρμοδιότητας, όπου δηλαδή απαιτείται νομοθετική ρύθμιση για την εφαρμογή τους - ενδιάμεσως παρατίθενται όσες χρειάζονται κοινή δράση (Δικαστών και Πολιτείας) για να υλοποιηθούν.

Οι εισηγητές πρότειναν ως άμεσα πραγματοποιήσιμα και κοινωνικά ώριμα για την εφαρμογή τους τα εξής μέτρα:

- κατάργηση ή επιμήκυνση, σε λογικά βεβαίως πλαίσια, του ωραρίου λειτουργίας Δικαστηρίων – περιορισμός των αναβολών – ενίσχυση και ενεργοποίηση των διατάξεων περί διακοπής δίκης στην ποινική Δικαιοσύνη (ιδίως αντί αναβολής ολόκληρης της εκδίκασης).
- ευρύτερη εφαρμογή δυνατότητας αρχειοθέτησης υποθέσεων από τους Εισαγγελείς με αποτέλεσμα την αποσυμφόρηση – μη άσκηση «διογκωμένης» δίωξης, πολλές φορές αυθαίρετης, όπως συμβαίνει σήμερα.

- θεσμοθέτηση της εν μέρει μετατροπής και εν μέρει έκτισης με παράλληλη ενίσχυση εναλλακτικών ποινών π.χ. κοινωφελούς εργασίας¹ ή και κατ' οίκον περιορισμού (ακόμα και με ηλεκτρονική επιτήρηση «βραχιολάκι») – το τελευταίο και ως εναλλακτικό μέτρο επιβολής προσωρινής κράτησης («η οποία πρέπει να επιβάλλεται σε έσχατη ανάγκη και με φειδώ»).
- εγκατάλειψη της πρακτικής που με ελάχιστες εξαιρέσεις ισχύει σήμερα, σε περίπτωση μετατροπής/εξαγοράς της ποινής στερητικής της ελευθερίας τα Δικαστήρια να μετατρέπουν την ποινή με το κατώτατο προβλεπόμενο όριο, ενώ σήμερα παρέχεται νομοθετικά η δυνατότητα το ημερήσιο ποσό εξαγοράς να είναι αρκετά υψηλότερο².
- αύξηση επιδικαζόμενης δικαστικής δαπάνης.
- γενικότερα αύξηση κόστους προσφυγής στη Δικαιοσύνη και αύξηση κόστους απονομής της στα διάφορα στάδια³.
- ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης, διαιτησίας και εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών.
- περιορισμό των αναιρέσεων και γενικότερα άσκησης ένδικων μέσων.
- κατάργηση προνομίων Δημοσίου στην απονομή της Δικαιοσύνης – όπως προνομιακών τόκων υπερημερίας, προθεσμιών κ.λπ.
- μη άσκηση ειδικά από το Δημόσιο ένδικων μέσων σε κάθε περίπτωση όπως αποτελεί σήμερα πάγια πρακτική.
- διαχείριση των πόρων της Δικαιοσύνης από ανεξάρτητο όργανο ή από την ίδια αυτοδιοίκηση του Δικαστικού Σώματος.
- εκσυγχρονισμός διαδικασιών – κάθαρση νομοθεσίας.
- αποποινικοποίηση αδικημάτων ελάσσοнос σημασίας (ή απλών διοικητικών παραβάσεων) π.χ. ασφαλιστικών εισφορών, πολεοδομικών

1 ΣΣ ή/και αναστολής υπό επιτήρηση – και τα δυο προβλέπονται ήδη νομοθετικά.

2 ΣΣ. Θα μπορούσε βεβαίως το ύψος της εξαγοράς να εξαρτάται και από την οικονομική κατάσταση του καταδικασθέντος.

3 ΣΣ. Χάριν και μόνο παραδείγματος, μόνο στην Αθήνα κατατίθενται περίπου 300.000 μηνύσεις ετησίως. Το κόστος υποβολής μιας μήνυσης, βάσιμης ή εξώφθαλμα ανυπόστατης, που σε κάθε περίπτωση απασχολεί ένα ολόκληρο μηχανισμό (Δικαστών, δικαστικών, υπαλλήλων κλπ) ανέρχεται σε 15 € περίπου, αν υπολογιστεί και το παράβολο παράστασης πολιτικής αγωγής. Χωρίς αυτό, το συνολικό κόστος υποβολής μιας μήνυσης ανέρχεται σε ποσό μικρότερο των 5 €, όσο η αξία των επικολλόμενων ενσήμων.

- παραβάσεων, αγορανομικών παραβάσεων κλπ) που προβλέπονται σε υπερβολικό βαθμό, ιδίως στους ειδικούς ποινικούς νόμους.
- θέσπιση δικαστικού ελέγχου καθυστερήσεων (εκδίκασης υπόθεσης, έκδοσης απόφασης).
 - καθιέρωση και ενίσχυση του ποινικού προεδρεύοντος αποκλειστικής απασχόλησης – ή/και αμιγώς ποινικών δικαστηρίων.
 - βελτίωση τρόπου επιλογής δικαστών, βελτίωση της γενικότερης εκπαίδευσής τους αλλά και επιμόρφωσής τους με ειδικές και σύγχρονες γνώσεις π.χ. σε θέματα τεχνολογίας – ακόμα και παροχή οικονομικής ενίσχυσης σε «παραγωγικούς» δικαστές ή/και «τιμωρίας» σε αυτούς που καθυστερούν – (με παράλληλη) ενίσχυση του πειθαρχικού ελέγχου.
 - άμεση συμπλήρωση οργανικών θέσεων.
 - «άνοιγμα διαύλου επικοινωνίας» μεταξύ ευρωπαϊκών και ελληνικών Δικαστηρίων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν από τις τρεις παράλληλες «έννομες τάξεις» (Ελλάδα, Στρασβούργο Λουξεμβούργο).
 - εισαγωγή στον δικαστικό κλάδο επιφανών νομικών σε «δεύτερο χρόνο» δηλαδή εκτός Σχολής Δικαστών. Οι Δικαστές αυτοί, με ενδεχομένως πείρα σε άλλα νομικά επαγγέλματα, έστω και αν ασκήσουν για περιορισμένο χρόνο (Δικαστικά) καθήκοντα, θα εμπλουτίσουν ποιοτικά τον κλάδο και θα τον οδηγήσουν πλησιέστερα στις κοινωνικές απαιτήσεις – ακόμα και το αντίστροφο, πχ. άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος για περιορισμένο χρονικό διάστημα από μη εν ενεργεία (για το διάστημα αυτό) Δικαστές, όπως ισχύει σε άλλες (ιδίως αγγλοσαξωνικές) χώρες.
 - δυνατότητα «ανταλλαγής» Δικαστών μεταξύ των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων, με αποτέλεσμα την καλύτερη κατανόηση και συνεργασία των οργάνων απονομής Δικαιοσύνης στα ευρωπαϊκά κράτη – εφαρμόζεται ήδη σε πολλά από αυτά – δυστυχώς όχι ακόμα στην Ελλάδα.
 - αποκέντρωση των Δικαστηρίων στην Αττική – ίδρυση περιφερειακών εφετείων.
 - σύσταση διακομματικής επιτροπής για την μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση των προβλημάτων της Δικαιοσύνης.

Τέλος, τέθηκαν και άλλα θέματα από τους ομιλητές, όπως τα εξής ενδεικτικά αναφερόμενα: η ίδρυση δικαστικής αστυνομίας, η αλλαγή Νόμου ευθύνης Υπουργών αλλά και ο εκσυγχρονισμός του Δικηγορικού Επαγγέλματος, θέματα όμως που χρήζουν περαιτέρω ειδικής επεξεργασίας και δεν μπορούν λόγω της φύσεώς τους να αποτελέσουν αντικείμενο του παρόντος σημειώματος.

Επιπλέον προτάσεις της Κίνησης Πολιτών

Η Κίνηση Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία ασπάζεται και επικροτεί τα ανωτέρω συμπεράσματα των εισηγητών -ηγεσίας της Δικαιοσύνης για τη βελτίωση της ποιότητας αλλά και της ταχύτητας απονομής της Δικαιοσύνης στη χώρα μας.

Ακόμα και μέρος, σε πρώτη φάση, των ανωτέρω προτάσεων να υλοποιηθεί, θα έχει συντελεσθεί σοβαρή πρόοδος. Η σημερινή κατάσταση μπορεί να αλλάξει ριζικά προς το καλύτερο, ακόμα και με μικρά, αλλά ουσιαστικά βήματα.

Η ίδια η Κίνηση στα πλαίσια του προβληματισμού της για την κατάσταση της Δικαιοσύνης, έχει επανειλημμένα και στο παρελθόν αποδείξει έμπρακτα το ενδιαφέρον της να συμβάλει στη βελτίωση της απονομής της.

Παραμένοντας πιστή στην πάγια επιδίωξή της για συγκεκριμένες προτάσεις αντιμετώπισης κάθε προβλήματος και όχι μόνο αποτύπωσης κριτικής, πάντα από τη σκοπιά του πολίτη, η Κίνηση Πολιτών, ενόψει της παραπάνω εκδήλωσης συνέταξε κατάλογο προτάσεων για τα θέματα που ταλανίζουν την Δικαιοσύνη και την απονομή της, τον οποίο μάλιστα είχε θέσει στη διάθεση των ομιλητών πριν από την εκδήλωση.

Ο κατάλογος αυτός περιέχει τις προτάσεις που η Κίνηση Πολιτών θεώρησε ότι είναι όχι μόνο αποτελεσματικές αλλά και κοινωνικά ώριμες για να εφαρμοσθούν, με σαφή διαχωρισμό ποιες είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν άμεσα και μάλιστα από τους ίδιους (μόνο) τους Δικαστές και ποιες χρήζουν περαιτέρω παρεμβάσεων για την εφαρμογή τους (νομοθετικές διαδικασίες κλπ.). Πολλές από τις προτάσεις αυτές, ιδίως οι άμεσα πραγ-

ματοποιήσιμες, που ωστόσο θα βελτιώσουν, αν εφαρμοσθούν, σημαντικά την αποτελεσματικότητα και ποιότητα της απονομής της Δικαιοσύνης, ταυτίστηκαν με αυτές των εισηγητών, αφού αναφέρθηκαν-παρατέθηκαν από αυτούς τόσο στην ανωτέρω εκδήλωση, όσο και στην μετά από λίγες ημέρες συνάντηση που είχαν (η ηγεσία των ανωτάτων δικαστηρίων) με το Υπουργικό Συμβούλιο μετά από πρόσκληση του Πρωθυπουργού.

Από τις προτάσεις της Κίνησης Πολιτών για οικονομία χώρου αλλά και προς αποφυγή άσκοπων επαναλήψεων παραθέτουμε κατωτέρω ΜΟΝΟ εκείνες, που ΔΕΝ επισημάνθηκαν από τους εισηγητές της εκδήλωσης. Ελπίζουμε ότι και αυτές οι προτάσεις θα υιοθετηθούν, όχι μόνο θεωρητικά αλλά κυρίως – θα εφαρμοσθούν – με σκοπό να συμβάλλουν και αυτές στην βελτίωση της απονομής της Δικαιοσύνης. Οι προτάσεις με αστερίσκο είναι αυτές που μπορούν να εφαρμοσθούν άμεσα χωρίς νομοθετική παρέμβαση:

Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης

Στοιχεία αναποτελεσματικότητας που πρέπει και μπορούν να αναταχθούν:

Εκσυγχρονισμός των διατάξεων περί αγωγής κακοδικίας ώστε να καταστεί αποτελεσματικό μέτρο ελέγχου των λειτουργών της Δικαιοσύνης.

- Όχι σε ευκαιριακά, αποσπασματικά και χωρίς μακροπρόθεσμη προοπτική νομοθετικά μέτρα. Διάσπαση μεγάλων βεβαρυμμένων δικαστηρίων πρώτου και δεύτερου βαθμού και σύμπτυξη μικρών υποαπασχολούμενων ειρηνοδικείων [και πρωτοδικείων;].
- Αυστηρότερα λόγω ποσού όρια του εκκλήτου και του παραδεκτού της αναίρεσης.
- Μείωση δικαστικών διακοπών.
- *Αξιοποίηση εναλλακτικών μεθόδων επίλυσης διαφορών (διαιτησία).
- *Το τετράπτυχο της ουσιαστικής αρνησιδικίας: (α) Η καθυστέρηση προσδιορισμού εκδίκασης των υποθέσεων. (β) Οι αναβολές. (γ) Η καθυστέρηση έκδοσης και δημοσίευσης των αποφάσεων. (δ) Η καθυστέρηση καθαρογραφής και θεώρησης των αποφάσεων.
- *Ειδικά για την αναβολή στις αστικές δίκες, κατάργηση του άρθρου

241 ΚΠολΔ εφόσον η δυνατότητα αναβολής της συζήτησης παρέχεται ούτως ή άλλως στον δικαστή. Απαγόρευση αναβολής της συζήτησης της αγωγής λόγω μεταγενέστερου προσδιορισμού προσεπίκλησης ή αντίθετης αγωγής, σε περίπτωση που η αγωγή έχει επιδοθεί τουλάχιστον τέσσερις μήνες πριν από την δικάσιμο.

- *Δραστικός περιορισμός του αριθμού των αναβολών στις διοικητικές δίκες. Αν η διοίκηση κωλυσιεργεί, οι ισχυρισμοί του διοικούμενου να θεωρούνται συνομολογημένοι.
- Περιορισμός της δυνατότητας άσκησης ενδίκων μέσων στα βουλεύματα.
- *Εξορθολογισμός των στερητικών της ελευθερίας ποινών. Οι ποινές που επιβάλλονται σήμερα είναι από τις αυστηρότερες της Ευρώπης.
* Μείωση της ανώτατης αναλογίας του ευεργετικού υπολογισμού εργασίας στους κρατούμενους των κλειστών φυλακών (δηλαδή να μην ισχύει ΚΑΙ στις κλειστές φυλακές η ανώτατη αναλογία μια ημέρα εργασίας προς δυο ημέρες ποινής).
- *Η μετατροπή της ποινής να μην αποτελεί μόνο εισπρακτικό μέτρο αλλά ουσιαστική ποινή, με το να επιβάλλεται σε αναλογία με τα εισοδήματα του καταδικασθέντος.
- Δυνατότητα έκτισης υπό προϋποθέσεις (τμήματος ή ολόκληρης) της ποινής στερητικής της ελευθερίας των αλλοδαπών κρατουμένων στην χώρα καταγωγής τους.
- *Παροχή αποζημίωσης σε άδικα καταδικασθέντες, ιδίως σε περιπτώσεις που αυτοί (αδίκως) εξέτισαν ποινή στερητική της ελευθερίας.

Δίκαιη Δίκη

- * Τα ελληνικά δικαστήρια να κατανοήσουν τη σημασία της ΕΣΔΑ, έτσι ώστε να εκδίδουν συμβατές προς αυτήν αποφάσεις, χωρίς να αναγκάζεται ο πολίτης να προσφεύγει στο ΕΔΔΑ.
- * Με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων να είναι, μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, ισόκυρος με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, να γίνει δεκτό ότι οι (ταυτόσημες με της ΕΣΔΑ) διατάξεις του υπερέχουν του Συντάγματος.

- * Τα ελληνικά δικαστήρια (ιδίως ο ΑΠ) να εγκαταλείψουν υπερβολικούς τυπολατρικούς διαδικαστικούς formalismούς που έχουν συχνά επισημανθεί από το ΕΔΔΑ. Ο νομοθέτης να συμβάλει στην απλοποίηση δικονομικών ρυθμίσεων και να προχωρήσει στην κατάργηση όλων των δικονομικών προνομίων του Δημοσίου.
- Θέσπιση νέου ενδίκου βοηθήματος που να επιλαμβάνεται υποθέσεων που εγκυμονούν παραβιάσεις της ΕΣΔΑ για τις οποίες σήμερα δεν υπάρχει πραγματική δικαστική προστασία (13 ΕΣΔΑ).
- Ad hoc θεσμοθέτηση διάταξης περί ειδικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω αποφάσεων των Δικαστηρίων που συστηματικά παραβιάζουν διατάξεις της ΕΣΔΑ ή του κοινοτικού δικαίου, για τις οποίες το ΕΔΔΑ ή το ΔΕΚ έχουν νομολογήσει.
- Θέσπιση δικαιώματος αναψηλάφησης / επανάληψης της δίκης στις πολιτικές και τις διοικητικές υποθέσεις για τις οποίες με απόφαση του ΕΔΔΑ διαπιστώνεται παραβίαση δικαιώματος που αφορά τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε, όπως ισχύει ήδη για τις ποινικές υποθέσεις (ΚΠΔ 525 παρ. 1 περιπτ. 5, όπως προστέθηκε με το άρθρο 11 ν. 2865/2000).
- Αναγνώριση της υποχρέωσης τήρησης του ερμηνευτικού δεδικασμένου από τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ.
- Την προστασία του νόμου δικαιούνται εξίσου με τους πολίτες όλοι όσοι βρίσκονται στη χώρα και υπόκεινται στη δικαιοδοσία της Ελληνικής Δημοκρατίας και των δικαστηρίων της, χωρίς διακρίσεις. Αλλοδαποί, μετανάστες, πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο έχουν τα ίδια ανθρώπινα / ατομικά / θεμελιώδη δικαιώματα.

